

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLİY VA O'RTA MAXSUS
TALİM VAZİRLİĞİ**

**BERDAQ NOMİDAGİ QORAQALPOQ DAVLAT
UNİVERSİTETİ**

**«Fuqarolik va xo'jalik huquqi»
kafedrası**

**«Korporativ huquqi»
fani bo'yicha
maruzalar matni**

Tuzgan: Utegenov O.

Kafedra mudiri: yu.f.d. Umarova Q.U.

Nukus

1. Tema Korporativ huquq tushunchasi, predmeti, tamoyillari va 7s7l

R3ja

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining mulk huquqini himoya qilish borasidagi normalaridan kelib chiqqan holda korporativ munosabatlarni shakllantirish.
2. Dunë hamjamiyati va demokratik xududning bir kismi sifatida O'zbekiston Respublikasida demokratik, erkin, huqukiy davlat va fuqarolik jamiyatni shakllantirish.
3. Korporativ huquqning Yangi institutlari va ularni O'zbekiston Respublikasi qonunchilik tizimiga kiritish zaruriyati.
4. O'zbekiston Respublikasida korporativ huquq sohasida xususiy huquq tizimi va tuziligining o'ziga xos xususiyatlari.
5. Bozor iqtisodieti sharoitida korporativ huquq institutlarining roli.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov asarlarida xususiy-huquqiy institutlar shakllanishi va rivojlanishi, korporativ boshqaruv borasidagi ilmiy g'oyalar.
7. Korporativ huquqning tushunchasi va huquqiy tavsifi. Korporativ huquq predmeti.

Korporativ huquqi-bu, muayan tashkilot eki muassasaning xar xil vazivalarni olib boruvchi tortip intizom xisoblonadi. Bu, korxonaning ichki huquqi bulip xisoblonadi.

Korporativ huquqi tushinchasi AQSh davlatida qullaniladi. Shuningdek, Kanada va boshqa chet el davlatlarda qulaniladi. Chet elda korporativ huquqi aktsiodarlik huquqqa ten'lashtiriladi eki aktsiodarlik jamiyalarga tegishli xisoblanadi.

Bu aktsiodarlik ja'miyatlarning ishiga shuningdek davlatning iqtisodietka aralashuvi kamaygan vaqtida qullaniladi.

Evropa davlatlarida esa asosan Germaniyada davlat jamiyat xaetida kuchli tashkilotchili vazifasini utagan. Davlat tomonidan ishlap chiqarishni qulap-quvvatlash xamisha iqtisodietning kata ulishni tashkil etgan . Asosiy korxonalarning mulikdori davlat xisoblanadi.

O'zlarining ichki munosabatlari uzicha xal qiluvchi korxonalar va tashkilotlar mulikchilikning xar xil tusida buladi. Jumladan aktsiodarlik jamiyatlar, ittfoqlar koperativlar ilmiy va uqituv muassasalarni kiritishimiz mumkin ammo aktsiodarlik jamiyatlarni boshqa mulikchilik turidagi korxonalarga taqqoslaganda kuproq yuridik koperativlik iqtisoslashishga muxtoj buladi.

Aktsiodarlik xuquq kuydagilardan tashkil topgan

- 1) Aktsiodarlik jamiyatlari uzlari qabul qilgan ichki tartib qoydalariga buysinadi.
- 2) Davlat tomonidan qabul etilgan aktsiodarlik jamiyatlarning faoliyatini tartibga soluvchi normalar ham mavjud.

Korporativ huquq kuydagi belgilari bilan aloxidalika ega

a'. Korporativ huquq umumiy tartib tug'risidagi tartib va qoidalardan iborat.

Korporativlik manosida kubchilikning munosabatlarning tartibga solinishini tushinamiz.

G'. Korporativ bu huquq normalari tizimi

- 1) Finans huquqiy
- 2) Mamuriy xuquqiy
- 3) Mexnat huquqiy
- 4) Fuqarolik xuquqiy munosabatlarning umumiy shaklida kurinadi.

, Oxirgi paytlarda korxonalarining informatsion munosabatlarni tartibga solishning qoidalari ishlab chiqilmoqda.

q. Korporativ qoidalar tashkilotning xama azolariuchun majburiy bulib xisoblanadi. Korporativ qoidalar kupchilik ovoz bilan qabul qilinganligi tufayli unga buysunish zarur.

n'. Korporativ qoydalar normativ xujjat shaklida qabul qilinib ezma turda buladi.

o'. Korporativ normalar jamoaning erkini bildiradi . Jamoa erki xoqishi muayan masalalar sifatida boshqaruv organlarida kurib chiqiladi.

U'. Korporativ qoidalar majburiy shakilda buladi. Agar bu qoidalar buzilgan tag'dirda sud idoralari tomonidan chora kuriladi.

Korporativ huquq muayan maqsadda birlashkan jamoada shakillanmaydi buning paydo bulishning asosii sababi jamodagi xar xil tanqidiy munosabatlarning ustidan nazorat olib borish maqsadida paydo buladi. Kupchilik xollarda bunday munosabatlarning shakilanishi ishning xarakteriga xam bog'liq buladi sababi ish qanchalik murakkab bulsa shunchalik intizomli korporativ qoidalar talab etiladi. Korporativ huquqning rivojlanishi muayan davlattagi siesiy tizimning xolatiga bog'liq. Davlatta qanchalik erkinlik mavjud bulsa korporativ xuquqiy munosabatlarning rivojlanishiga sharoit tug'diradi.

Bozor iqtisodietiga va mu'lkiy munosobatlariga asoslangan jamiyat korporativ huquqsiz ishlash mu'mkin emas. Korporativ huquqning shu jamiyatda

bulishi, kuplagan obektiv faktorlar bilan tushindiriladi. Bular qatoriga quyidagilarni qayd etish mumkinU'

a'. Har xil tashkilot va korxonalarining ishining kupligi. Natijada huquqiy tartibga solishning metodi xarakat etadi.

a) Tez-tezdan normativ qoidalarni yangilab, tuluqtirib, uzgartib va bekorlash shu orqali ularning xaetta paydo tegishi

b) Shu tashkilotlarning uzlari paydo qilgan qinchiliklarni engishga mumkinchilik yaratish.

Bunday moammoni faqat bita usulni qullash bilan bartaraf etish mumkin emas. Sababi, bitta tashkilotga tug'ri keladigan xolat ekinchi bir tashkilotga tug'ri kelmasligi mumkin. Shu sababli birinchi usul bilan bir qatorida ikinnchi usutslni xam qulangan maqul.

g'. Ishbilarmonlik foydali faoliyat turi xisoblanib insonlarning talab istaklarini qanoatlandirishga yunaltirilgan. Ammo insonlarning psixologiyasida yangidan yangi talablarin qanoatlandirishga bulgan muxtojlik paydo bulla beradi. Bu deganimiz jamiyat munosabatlarida xoxish istaklarning uzgarishi va almashuvini bildiradi.

Bunday xolatta omad faxat gina shu talablarning uzgarishini xisobga olib, uz ishin olib borgan ishbilormanda buladi. Bunday ishbilarmanlikni tartibga soluvda, davlat roli kam buladi. Davlat faqat gina bu soxaning ayirim yunalishlarini tartibga soladi. BularU' soliqlar, ekologik talablar, mexnatni muxofaza qilish, en'g kam ish haqining miqdori. Qolgan tomonlari korporativ normalar orqali tartibga solinadi.

q. Demokratik initsiativaning rivojlanishi-bu, korporativ normalarning zarurligini bildiradi. Qonun bilan faqat gina xarakatlarning tug'ri yaki notug'ri emasligi belgilanadi. Qolgan tomonlari korporativ normalar orqali belgilanadi.

n'. Korporativ huqiqining rivojlanishi informatsiyaning oxiriga bog'liq yanıy huquq subektlarining davlat organlaridan chiqip turgan malumotni uzida qabul qilish bilan bog'liq.

o'. Korporativ huquqning zarurligi maqsadga muvofiq nizomlarning qarama-qarshiligida.

MasalanU' oldin ish haqi stavkalarini belgilovchi organlar muassasadagi munosobatlarning azolarining rolini, tushina olmas edi. Shuning uchun bartaraf qilish printsipi tug'ri kelgan.

u'. Korporativ huquqni qullanishning obektiv faktori bu, shu huquqqa tegishli qonunchiligida.

Xar bir huquq normalarida majbu'rlash tan bulib xisoblanadi. MasalanU' agar davlat xar xil soxadagi odamlarning xarakatlarini tartibga solsa, odamlar ularning en'g salbiylarini gina xisobga oladi. Bunda qolgan huquq normalari odamlarga yo'qday bulib kurinadi. Buning oqibatida huquq umumiyashtiriladi. Jamiyatlik turmushta yakka manfaatlarni xisobga olmay turib qonunlarning rolin ku'shaytish huquqiy niglizmga olib keladi. Shuning uchun markaziy tartibta tashkillashtirishning asosiy tomonlarin xisobga olish kerak, ol qolgan tomonlari korporativ huquq orqali tartibga solinadi.

o'. Huquq normalarining unumliligini tamiyinlash. Davlat tomonidan tartibga solinuvchi normalar, odamlar tomonidan majburlovchi xam cheklovchi normalarga qaraganda yaxshi qabul etiladi. Sababi ularda erkinlikga etibor kuproq qoratilgan. Korporativ huquq jamoati erkin tulig'i bilan xisobga oladi. Odamlar uzlarinin'g echimlarini urinlaganda kuproq faoliyat bilan ishlaydi. Sababi, bu erda uz betincha kuproq ish olib borishi mu'mkin. Bu psixologik jaraenni xisobga olib, qonun chiqaruvchi odamlarni qiynab utirgan muammolarni, odamlarning uzlarinin'g fikirlariga qarab ish tutishi kerak. MasalanU' Yuqori darajadagi Yaponiyaning omadligining sababi, Yaponiyalik Menedjmentda echimlarning, faoliyatining xisobga olinishi. Eng kam cheklovlarni uzining ichiga olgan qonunchiliklar odamlarning uzlariga echish imkoniyatini beradi. Bu echimlar kubchilikning maslaxati bilan qabullanadi.

Korporativ huqiqining ustavlari va kursatmalarini buzmay turib, uz echimi bilan ish tutish mu'mkinchiligi bor.

h. Odamlarning intellektual, umumiylik biliminiing va madaniyatlilik darajasinin'g yuqori bulishi-korporativ huquqning shakllanishining zarurli faktori bulib topiladi.

Borliq jamiyatlik munosobatlar gruppaga bulinadiU'

- 1) siesiy
- 2) iqtisodiy
- 3) ijtimoiy

Bularning xammasi markaziy va korporativlik tartibga solinishi mumkin.

Siesiy munosobatlar, boshqalarga qaraganda kuproq markaziy tartibga solinishi zarur. Bular jamiyatlik huquqning predmetin quraydi, bu erda yakka huquqga urin yuq. Jamiyatlik huquqta siyasiy faoliyat, davlat tuzilishi, organlar,

ularning tashkillashtirish va ish olib borish formalari, ularning xar birinin'g roli belgilanadi.

Korporatsiyalar siyasiy xaetga qatnashmaydi. Biroq siyosat korporatsiyaga va tasir etadi.

İqtisodiy munosobatlarni uziga tan qoidalar, qonunlar orqali rivojlanadi. Ular kuproq uzun-uzi tartibga solishga yaqin, ol korporativ huquq bulsa, shunga tan buladi. Davlatnin'g vaziyfasi iqtisodiy erkinlikni tamiyinlashdan iborat. İqtisodiy soxada davlatni tartibga solishda soliqlar, valyuta munosobatlarning printsiplarini, xususiylilik formalari va t.b.bulishi shart.

Korporativ huquq maxkamaning tuzilishini, boshqarish organlarini va uning miqdorini, daromatning qay erga sarflanishini, ishchi ku'chiidan qanday foydalanishini, ish haqining tulanishini, qanday mu'lklarni sotib olish va t.b. nazorat qilinishi kerak.

İjtimoiy munosobatlarni nozik va murakkab soxa bulib xisoblanadi. Bu erda markaziy boshqarish kam qullanilishi kerak. Bunda yakka huquq normalardan qullanilishi kerak. Yakka huquqlar orasida korporativ huquq asosiy rol uynamaydi, biroq oz miqdorda qullaniladi. Masalan U' pensiya masalasida, karxana mustaqil ishchilarning pensiyalariga qushimchalarni belgilashi mu'mkin. Turoq joy masalasida-maxkama eki karxana turoq joy sotib olib eki qurib, normativlik aktlar erdamida ularni bulishtirish eki sotish tartibini belgilaydi.

İjtimoiy munosobatlarda davlatlik aralashuvning predmeti bulib U' asosiy huquqlarning mustaxkamlanishi, fuxorolarning huquqiy muxofazalanishining kafolatlari, konstitutsion huquq va erkinliklarining xisobga olinishini tamiyinlash.

Barcha korporatsiyalar foyda olish yaki olmaslik maqsadiga bog'liq g' guruxga bulinadi.

- 1) Kommertsion.
- 2) Kommertsion emas.

Bunday ajratishning belgisi sifatida olingan foydani ishlatish tartibi bulib xizmat etadi.

Kommertsion-tashkilotnin' asosiy maqseti foyda alio' va oni korporatsiyaliq tashkilotnin' ag'zalarini arasinda bo'listirio'.

Kommertsion emas-korporatsiyaning maqsadi ijtimoiy muammolarni echish bulib xisoblanadi.

Agarda kommertsion emas tashkilot ishbilarmonlik faoliyatini olib borsada, bunday faoliyatdan tu'shgan foyda qatnashchi azolarining orasida emas, balki ijtimoiy yoki boshqa jamiyatlik foydali muammolarni echishda qullaniladi.

Korporativlik huquq subektlari, xo'jalik boshqariuvchi subektlar xisobiga kiradi. Uzbekiston Respublikasida bu uzbek va chet ellik kommertsion tashkilotlar va bu ularning birlashmalari. Korporatsiyalar qatoriga tuliq chirkatlar, kommandit chirkatlar, masuliyati cheklangan jamiyatlar, qushimcha masuliyatli jamiyatlar, aktsiodarlik jamiyatlar va .b.

Bularning xamasii yuridik shaxs bulib, uz mulkiga va xujali yurgizishga bulak mol-mulka ega buladi va de usul mol-mulki bilan uz majburiyatlari buycha javob beradi. Uzining nomidan mulkiy eki xususiy nomulkiy huquqlarni amalga oshiradi, majburiyatlarini urinlay oladi. Sudta davogar va javobgar bulaoladi. Uzining xususi balansı eki smetasiga ega buladi.

Korporativlik huquqning asosiy obekti ishbilarmonlik bulib xisoblanadi. Ishbilarmonlik foyda olishga qaratilgan uz tavakalchiligi bilan amelga oshirishda xarakat etish tarzda, birinchi bulib mol-mu'lkning xususiy mulk formasi asosida foyda buladi.

Aktsiodarlik jamiyat va Aktsiyadorlarning huquqin muxofaza qilish to'g'risidag'ı qonung'a muo'ofiq aktsiodarlik jamiyatlar turli yul bilan tuziladi.

- 1) Tashkillashtirish.
- 2) Reorganizatsiyalao'.

Aktsiodarlik jamiyatler ochiq va epiq turdagi jamiyatlar bulib xarakat etadi. Aktsiodarlik jamiyatning munosobatlari uzlariga tegishli bulgan aktsiyalarning kelishimisiz boshqara olish ochiq aktsiodarlik jamiyat xisoblanadi. Aktsiyalar faqat gina aktsiodarlik jamiyat qatnashuchilari eki oldinan belgilangan shaxslar arasida tarqaytin aktsiodarlik jamiyat epiq turdagi aktsiodarlik jamiyat dep xisoblanadi.

Ochiq tu'rdagi aktsiodarlik jamiyat tashkillashtirivchilarning soni cheklanmagan. Epiq turdagi aktsiodarlik jamiyat tashkillashtirivchilarning soni q odam quramida buladi. Ochiq tu'rdagi aktsiodarlik jamiyat chiqaradigan aktsiyalarin erkin turda sotish huquqiga ega.

Bunda aktsiyadorlar soni cheklanmaydi. Epiq turdagi aktsiodarlik jamiyat uz aktsiyalarin cheklangan formada belgilangan shaxslargagina sotish xuquqiga ega. Bunda aktsiyadorlar soni o'0 dan osmasligi kerak. Boshqa xolarda u' oyning ichida ochiq turdagi aktsiodarlik jamiyatka aylanishi kerak. Jamiyat

tashkillashtirish yuli bilan tuziladigan jismoniy eki yuridik shaxslar tashkillashtirish to'g'risidagi shartnomalarga qul quyganang sung tuzadi. Shuning bilan birga aksiodarlik jamiyatti tashkiloshtirilip kelgan yuridik shaxs boshqa aksiodarlik jamiyat ulishi mu'mkin. Yangi jamiyatni tuzish to'g'risidagi echimni aksiodarlik jamiyatning baxolash kengashi qabul etedi. Jamiyatti tashkillashtirish to'g'risidagi echim tashkillashtiruvchi majilis tomonidan qabul qilinadi. Agar jamiyatti tashkillashtirish bir shaxs tomonidan amelga oshirgan bulsa, uning tashkillashtirish to'g'risida qarorni shu shaxsning uzi qabul etadi. Tashkillashtiruvchi ma'jilis q asosiy masalani echishi tegishU'

- 1) Jamiyatti tuzish
- 2) Ustavni tastiyqlash
- 3) Jamiyatti boshqarish organi saylash.

2-mavzu. KORPORATIV XUKUKINING MANBAI

Reja

1. Korporativ huquq manbalari tushunchasi va turlari.
2. Ichki qonunchilik korporativ huquqning manbai sifatida.
3. Idoraviy tartibga solish.
4. Qimmatli qog'ozlar bozorini muvofiqlashtirish va nazorat qilish.

Uzbekiston Respublikasidagi xukuk tizimining manbai bu vakolatli organlar tomonidan belgilangan tartibda ka-bul kilinadigan konunlar va chikariladigan xukukiy xujjatlardir. Ana shu konunlar va xukukiy xujjatlar eng avvalo, Uzbekiston xalkining erkini, xoxishini ifoda etadigan xukukiy koidalar yigindisidir. Xar bir fan uchun ana shu konunlarning va xukukiy xujjatlarning kaysi biri eki uning kanday koidasi manba ekanligini ajratib olish kerak buladi. Ayniksa, bu masala korporativ xukuki uchun muximdir. Chunki, korporativ xukukiy normalarini yagona tizimga soluvchi aloxida xukukiy xujjat xozircha yuk. Lekin shunday bulsada, mustakil respublikamizning vakolatli organlari tomonidan kabul kilingan kator konunlar va xukukiy xujjatlar borki, ularning deyarli juda katta kismi bevosita korporativ xukukining manbai bula oladi.

Uzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi barcha xu-kuklar katori korporativ xukukining asosiy manbaidir. Eng avvalo, Konstitutsiyaning 12-mavzui jamiyatning ikti-sodiy

negizlari xususida belgilangan koidalari korporativ xukukining manbai bulib xisoblanadi. Jumladan, Kons-titutsiyaning ana shu mavzuining 53-moddasida «Bozor muno-sabatlarini rivojlantirishga karatilgan Uzbekiston ik-tisodiētining negizini xilma-xil shakllardagi mulk tashkil etadi. Davlat istemolchilarning xukuki ustunligini xisobga olib, iktisodiy faoliyat, tadbirkorlik va mexnat kilish erkinligini barcha mulk shakllarining teng xukukliligini va xukukiy jixatdan bab-barobar muxofaza etilishini kafolatlaydi», - deb belgilangan.

Shu bilan birgalikda Konstitutsiyada xususiy mulkning boshka mulk shakllari bilan bir katorda davlat ximoyasida bulishi, mulkdorning mulkiga uz xoxishicha egalik kilishi, undan foydalanishi va uni tasarruf etishi (Konstitutsiyaning 54-moddasi), er, er osti boyliklari, suv, usimlik va xayvonot dunəsi va boshka tabiiy zaxiralarning umummilliy boylik bulishi (Konstitutsiyaning 55-moddasi) kabi moddalari korporativ xukukiga bevosita manba bulib xisob-lanadi.

Bundan tashkari korporativ xukukining manbai bulib Respublikamiz Oliy Majlisi tomonidan kabul kilingan boshka konunlar, Prezident farmonlari, Vazirlar Maxkamasining karorlari xamda tegishli vakolatga ega bulgan idoralar tomonidan kabul kilingan xukukiy xujjatlar xam xisoblanadi. Korporativ xukuki manbai deb, korporativ sub-ektlari urtasida kelib chikadigan korporativ faoliyatiga oid munosabatlarni xukukiy tartibga soluvchi konunchilik normalarining yigindisiga aytiladi.

Korporativ xukuki manbalarining turlari

Korporativ xukuki manbalari turlari bulib Konstitutsiyaga muvofik kabul kilingan konunlar va belgilangan tartibda chikarilgan boshka xukukiy xujjatlar xisoblanadi. Ular Uzbekistonning shu kecha-yu kunduzdagi ikti-sodiy tarakkiētini belgilovchi asosiy omillardan biri, bozorni tashkil etish, bozor iktisodiēti munosabatlarini rivojlantirish va uni konun bilan kafolatlashga kara-tilgandir. kachonki bozor munosabatlari konunlar bilan kafolatlanmas ekan, uz-uzidan malumki tovar ishlab chi-karish xam, xizmat kursatish xam kungildagiday rivoj-lanmaydi, buning natijasida undan moddiy manfaatdor bulishi xam susayadi, mulkdorlar sinfi shakllanmaydi. Bu uz navbatida mustakil davlatimizning iktisodiy tarak-kiētiga tuskinlik kiladi. Axolining moddiy va maishiy farovonligi taminlanishini kiyinlashtiradi. Shu sa-babli respublikamizda bozor iktisodiēti munosabat-larini borgan sari rivojlantirib borishga va uning ta-rakkiētini konun bilan kafolatlashga aloxida etibor berilayapti. Ayniksa, Uzbekiston Respublikasining Fu-karolik Kodeksini kabul kilinishi amalga kiritilishi bu borada muxim vokea buldi.

Malumki, Fukarolik kodeksining mulk xukuki, majburiyat xukuki, mulkning bir shaxs egaligidan ikkinchi shaxs egaligiga utishiga karatilgan shartnomalar xususidagi koidalari bevosita

bozorni tashkil etishga, uni tovarlar va xizmatlar bilan tuldirishga, korporativ subektining bozor munosabatlarida erkin ishtirok etishini taminlashga karatilgan.

Uzbekiston Respublikasi Fukarolik kodeksining mulk xukuki va boshka ashëviy xukuklar, majburiyat xukuki bulimlari bevosita korporativ xukukiga doir bulgan koida-larni uzida mujassamlashtirgan. Mulkning mulkdor kulida bulishining fakat uzigina bozor iktisodiy munosabatlarini tulik shakllantirmaydi, albatta.

Bozor iktisodiëti munosabatlari mulkdorlarning va mulkning bulishi bilan birga, shu mulkning kupayishi bilan ularni ayribosh kilish bilan, mulkdorlarga xizmat kursatish, bozor infrastrukturasing shakllanishi bilan birgalikda rivoj topadi. Ayniksa Fukarolik kodeksining majburiyatlarning ayrim turlarini tashkil etgan shartnomalarga oid koidalari bu borada muxim axamiyatga ega buladi. Jumladan, maxsulot etkazib berish, kishlok korporativ maxsulotlarini xarid kilish–kontraktatsiya shartnomalari respublikamizda bozor iktisodiëti munosabatlarining boskichma-boskich shakllanib borishi bilan birga butunlay yangi munosabatga aylanadi. Bu shartnomalarni tuzish va ijro etish yuzasidan buladigan davlat reja topshiriklari, mamuriy buyrukbozlik asosida tovarlarni taksimlash kabi cheklashlar butunlay olib tashlanadi.

Ana shunga uxshash mulk ijarasi, lizing, pudrat, ku-rilish pudrati, tashish, kredit, xisob-kitob va shunga ux-shash korporativ subektlari ishtirokida tuziladigan shart-nomalarga oid koidalar bevosita korporativ xukukiga manba buladigan koidalardir.

Korporativ xukukining manbai bulib, Uzbekiston Respublikasining Xavo kodeksi, Xavo kodeksida aeroportlar, xavo transporti orkali tashish, korxonalar, tashkilot, muassasa va fukarolarga bir martalik buyurtma asosida shartnomaga muvofik xizmat kursatishga doir koidalar belgilangan. Korporativ protsessual kodeksi esa bevosita korporativ subektlari urtasida va tadbirkorlar ishtirokidagi mulkiy nizolarni korporativ sudlari tomonidan xal kilishda kul-laniladi.

Uzbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan kabul kilingan bir kator konunlar korporativ xukukining manbai xisoblanadi. Bu konunlarning aksariyati bozor mu-nosabatlarini shakllantirishga xizmat kiladi. Ulardan bir guruxi mulk bilan boglik munosabatlarga doirdir. Jumladan, bozor iktisodiëti munosabatlarini konuniy kafo-latlashga karatilgan mulkchilik tugrisida: «Mulkni davlat tasarrufidan chikarish va xususiylashtirish tugrisida», «Ijara tugrisida», «Tadbirkorlik faoliyati erkinli-gining kafolatlari tugrisida» va boshka shunga uxshash bir kator konunlar kabul kilingan.

kabul kilingan konunlarning bir guruxi bozor ik-tisodiëti sharoitida korporativ subektlarining xukukiy xolatiga bagishlangan. Bunga misol sifatida Uzbekiston Respublikasining «Masuliyati cheklangan xamda kushimcha masuliyatli jamiyatlar tugrisida», «Bank va banklar fao-liyati tugrisida», «Dexkon xujaligi tugrisida», «Fermer xujaligi tugrisida», «Birja va birjalar faoliyati tug-risida» va boshka konunlarni kursatib utish mumkin.

Bundan tashkari bozor iktisodiëti munosabatlarini kafolatlashga karatilgan: «Tovar bozorlarida faoliyatni cheklash tugrisida»gi, «Tovar belgilari, tovar kelib chikish joy nomi tugrisida»gi, «Standartlashtirish tugrisida»gi, «Meterologiya tugrisida»gi, «Maxsulot va xizmatlarni sertifikatlash tugrisida»gi, «Korporativ yurituvchi subektlar faoliyatining shartnomaviy-xukukiy bazasi tug-risida»gi konunlari bu soxada muxim axamiyatga ega buladi.

Korporativ xukuki manbalari turlaridan birini Uzbekiston Respublikasi Oliy Majlis tomonidan kabul ki-lingan karorlar tashkil etadi. Bunga misol sifatida Uzbekiston Respublikasi Oliy Majlisning 1995 yil 31 avgustidagi «Ayrim korxonalar va mol-mulkni davlat tasarrufidan chikarish va xususiylashtirishning bazi masalalari xakida»gi karorini keltirib utishimiz mumkin. Bu karor bilan xususiylashtirilishi mumkin bulmaydigan mulk obektlari sanab kursatiladi. Ayniksa, korporativ xukukining yangi sharoitlarda bozor iktisodiëti munosabatlari bilan birga rivojlanishida Prezidentimiz tomonidan kabul kilingan Farmonlar xam muxim axamiyatga ega bulib xisoblanadi. Uzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 94-moddasida, Uzbekiston Respublikasi Prezidenti Konstitutsiya va konunlarga asoslanib, ularni ijro etish yuzasidan Respublikaning butun xududida majburiy kuchga ega bulgan Farmonlar, karorlar va farmoyishlar chikaradi, deb belgilangan.

Korporativ xukukining manbalaridan yana biri Uzbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasi chikaradigan normativ xujjatlardir. Uzbekiston Respublika Konstitutsiyasining 98-moddasida belgilanganidek, Vazirlar Maxkamasi amaldagi konunlarga muvofik Uzbekiston Respublikasi xududidagi barcha organlar, korxonalar, muassasalar, tashkilotlar, mansabdor shaxslar va fukarolar tomonidan bajarilishi majburiy bulgan karorlar va farmoyishlar chikaradi. Ushbu karorlarda korporativ xukuki subektlarining xukukiy xolati, ularning mulk xukuki va bozorni tashkil etish, tovar ishlab chikarish va xizmatlar kursatish bilan boglik faoliyatlarni tashkil etish, rivojlantirishning chora-tadbirlari belgilanadi. Uzbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining karorlariga misol tarikasida kuyidagilarni kursatish mumkin:

2000 yil 2 avgust «Uzbekiston Respublikasi monopoliyadan chikarish va rakobatni rivojlantirish davlat ku-mitasi faoliyatini tashkil etish tugrisida», 2000 yil 14 avgust «Ijtimoiy muxim ozik-ovkat tovarlarini import kilish va sotishni tartibga solish chora-tadbirlari tug-risida», 2002 yil 20 avgustdagi «Litsenziyalashni bekor ki-lish xamda istemol tovarlarni olib kelish va ularni ichki bozorda sotishni takomillashtirish chora-tadbirlari tug-risida»gi karorlari.

Bundan tashkari, Uzbekiston Respublikasi vazirliklari va davlat kumitalari uz vakolatlari doirasida kabul kilgan xukukiy xujjatlari xam korporativ xukuki manbasi sifatida kuriladi. Ayniksa, maxalliy xokimiyat va idora etish organlari uz xududi doirasida kuchda buladigan xu-kukiy xujjatlar xam bu borada muxim axamiyatga ega bu-ladi.

Uzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 111-moddasida mulkchilikning turli shakllariga asoslangan korxonalar, muassasa, tashkilotlar urtasidagi, shuningdek tabdirkorlar

urtasidagi iktisodiёт soxasida va uni bosh-karish jaraēnida vujudga keladigan korporativ nizolarini xal etish Oliy korporativ sudi va korporativ sudlari tomonidan ularning vakolatlari doirasida amalga oshiriladi deb kursatilgan. Korporativ sudlarida kurilgan ishlarning tugri va anik xal etilishi yuzasidan sud amaliётini umum-lashtirib Oliy korporativ sudi plenumida karorlar kabul kilinadi. Bunday karorlar korporativ xukuki uchun manba bulmasada, konunlarni korporativ sudlari tomonidan tugri tadbik etib, korporativ nizolarini tez va tugri xal etishda muxim kullanma vazifasini utaydi.

Yukoridagilardan kelib chikkan xolda, korporativ soxasida normativ xujjatlarni kabul kilish vakolati berilgan organlarning juda kupligiga ishonch xosil kilish mumkin.

3. Tema Korporativ tasis etish va ro'yxatdan o'tkazish

Reja

1. Jamiyatni tashkil etish usullari.
2. Korporativ tasis etish.
3. Ishtirokchilar va tasischilar.
4. Tasis yig'ilishi (konferentsiya).
5. Tasis xujjatlari.
6. Korporatitsiyaning nizom jamg'armasini shakllantirish va miqdorini o'zgartirish.
7. Korporatsiya mulkining huquqiy maqomi.
8. Davlat ro'yxatidan o'tkazish (bita darcha).

«Aktisodarlik jamiyatlar va aktisodarlik huquqlarin muxofaza qilish to'g'risida»gi qonunga muvofiq, aktisodarlik jamiyatlar ikki turli yul bilan tuziladi: tashkillashtirish usuli va qayta tashkillashtirish.

Aktisodarlik jamiyatlar ochiq yaki epiq turda tuzilishi mu'mkin. Ochiq turdagi aktisodarlik jamiyatda qatnashuvchilar uzining aktisoyalarini boshqa aktisodardan ruxsatsiz sotish huquqiga ega. Ol, epiq turdagi aktisodarlik jamiyatda aktisoyalarining tashkillashtiruvchilari yaki oldin ola belgilangan shaxslar urtasida taqsimlanadi. Ochiq turdagi aktisodarlik jamiyat tashkillashtiruvchilarining minimal qurashi cheklanmagan, al epiq turdagi aktisodarlik jamiyatte onin' u'sh jaxtan ibarat.

Ochiq tu'rdegi aktisodarlik jamiyat o'zinin' shig'arg'an aktisoyalarin ochiq obuna (podpiska) utkazishga va erkin sotishga haqli aktisoyadorlar soni cheklanmagan bulishi mumkin. Epiq turdagi aktisodarlik jamiyat ochiq obuna (podpiska) utkazishga, sonday-aq cheklanmagan sondagi shaxslarga ularni sotish huquqiga ega emas. Epiq turdagi aktisodarlik jamiyat aktisoyadorlarining soni ellikdan oshmasligi kerak. Salbiy xolatda epiq turdagi aktisoyadorlar jamiyat uchun belgilangan

miqdordan ortiq aktsiyadorlar soni oshib ketsa, yani olti oy ichida ristrdan qayd etilgan aktsiodar shaxslar bulsa, unda bu jamiyat sud tartibida epiladi va ochiq turdagi aktsiodarlik jamiyatga aylaniq ketedi.

Tashkillashtirish yuli bilan jamiyatni tuzish uning tashkillashtiruvchilarining echimi bilan amalga oshiriladi, bunda uning tashkil etilishi to'g'risidagi shartnomaga yuridik va jismoniy shaxslar xam qul quyishga buladi.

Aktsiodarlik jamiyatni tashkillashtirishi sifatidagi yuridik shaxslar bulib boshqa da aktsiodarlik jamiyatlar bulishi mumkin. Yangi jamiyatni tashkillashtirish to'g'risidagi echimni amalda jamiyatning nazorat kengashi qabul qiladi. Aktsiyadorlarning umumiy yig'ilish jamiyatning xolding kompaniyalardagi ,boshqa da birlashgan kommertsion tashkilotlardagi ishtiroki buyicha muammolarni echadi va bu echimlar tashkiliy yig'ilishning protokalida turish kerak va uning echimida belgilab quyilgan bulishi kerak.

Jamiyatni tashkillashtirish to'g'risidagi echimni tashkillashtirish kengashi qabul qiladi. Jamiyatni bir adam tashkil etsa , uning tashkillashgani to'g'risidagi echimni faqat bir uzi tomonidan qabul qiladi. Tashkillashtirish kengashi asosiy uch masalani echish kerak: Jamiyatni tashkillashtirish , uning ustavin tasdiqlash, jamiyatning boshqarish organlarini saylash.

Bunda echimlar shartli ravishda kursatilgan ketma-ketligda qabul qilinishi lozim. Ovoz berish na'tiyjalari tashkillashtirish kengashining protokolida turish kerak va oning echimida belgilab quyilgan bulish kerak.

Aktsiodarlik jamiyattning qatnashuvchilari aktsiyadorlar dep ataladi. Jamiyattning ustav kapitaliga uzining mulkin kirgizganda aktsiyadorlar aktsiyalar oladi, u jamiyatning mulkina aktsiyadorlarning xususiy huquqning belgilovchi xujjat bulib xizmat etadi. Bu suzda aktsiya tushunchasi mulk tushunchasin bermaydi, u fakat xususiy huquqning belgilovchi xujjati. Tashkillashtirishlar - bu jamiyati tuzish buycha boshlamani kutargan. Shaxslar, va qatnashuchilar-uning mulkiy bazasiga xos, bir shaxs bir vaqning uzida jamiyatti tashkillashtirish fuqarolik huquq laeqati va moamla laeqatiga ega bulgan shaxslar - tashkillashtiruvchi shaxs tomonidan -amalga oshiruvchi erkin turdagi akt. Aktsiyadorlarning birlashuv erkin usuli tashkillashtirish kengashi va konferentsiyalar bulib xisoblanadi. Tashkillashtirish kengashi:-aktsiodarlik tashkilotti tashkillashtirish to'g'risida echim qabul qiladi va uning ustavin tasyqlaydi:

- aktsiyalarga obuna (podpiska) qabul etadi miqdordan kup bulgan obuna (podpiska) qabul etilsa unga xos ustav fond kupaytiriladi :

- Tashkillashtirish borasida tashkillashtiruvchilaning tuzgan shartnomalarin qabul qiladi;

-aktsiyalarning turlarin , tiplarini va sonini bildiradi:

- baxalosh kengashi, jamiyatning reviziyaliq komissiyasin saylaydi.

Jamiyatning tashkillashtirish xujjati bulib. Ustav eki tashkillashtirish shartnomasi va ustav, tashkillashtirish kengashi tomonidan qabul etilgan faqat tashkillashtirish shartnamasi bulib xisoblanadi. Aktsiodarlik jamiyatti tashkillashtirish to'g'risidag'ı shartnama bilan ustav orasidagi farq shunda, ustav aktsiodarlik jamiyatning barcha aktsiyalari va organlarining majburiyatlari, shartnama faqat qul quygan tashkillashtirishlarga burchli.

Ustav-bu tegishli jamiyatning xızmati va asosiy muammolarin nazorat qiladigan normativlik akt. Bul normativlik aktning yuridik kuchi shunnan iborat, uning burchi jamiyatning xamma organlari va xamma aktsiyadorlarga tegishli.

U uzinda quydagi mag'lıo'motni uzida mujasam etish kerak;

firmaning tuliq va qısqa noming, jamiyatlik tashkilotning turor joyi, xızmatining predmeti, maqsadi va mu'ddati, ustav fondining mug'dori, ustav fondi tartibining usishi bahosi, xar xil tu'rdagi aktsiyallarning uqshasligi foydaning dividendlerning bulistirish tartibi, rezerv h.t.b. fondlarni tuzish tartibi, jamiyatti boshqarish strukturasi, orinlao'shi va boshqarishsh organlar azolarining soni, ularning saylash xisoblari faqat qabul qilish tartibi. Bu -faqat ustav mazmunin qurish kerak bulgan malumotning eng minimal punktlari. Uzbekiston Respublikasining Aktsiodarlik jamiyatlar va aktsiodorlarning huquqlarin muxofaza qilish to'g'risidagi qonunda jamiyat ustavida kursatilmagan. Shunday qilib, jamiyatlik ustav xar bir aktsianerlik jamiyatnig xususiy siesatiga tegishli qonunda kursatilmagan ken' monoda uzinda mujasam qiladi.

Jamiyatning ustavindag'i qushimchalar va uzgartirishlarni kiritish eki jamiyatning ustavin yangi redaktsiyada tastiqlash aktsiyanerlarning umumiy yig'ilishinda qatnashib utirgan aktsiyalarga ovoz beruvchi egalari- aktsiyadorlarning 3/4 bulaginan kupi ovoz berish yuli bilan echiladi.

Fuqarolik huquq teoriyasi yuridik shaxsning fuqaroliq huquqning suekti dep aniqlovchi asosin tashkil qilatin belgilarin kursatadi. Bul tashkilotlashkan birlik-bir tashkilotga birlashkan bir necha shaxs bir 3 shaxs sifatida fuqarolik jarendaa qatnashadi. Tashkilot xızmatining mulkiy bazasin quraydigan umumiy mu'lk; fuqarolik jaraenda qatnashadi; tashkilot; fuqaroliq-huquiy javobgarlik printsipi, Uzbekstan Respublikasi Fuqarolik Kodeksining 39-statyasida kursetilganidek :»Yuridik shaxs uziga tegishli xamma mu'lki bilan uzining mmajburiyati buycha javob beradi «;fuqarolik - huquqiy jaraenda uzinin nominan qatnashish; majburiyatlarni urinlash; sudta davogar va javobgar sifatida qatnashish.

Jamiyatning ustav fondi aktsiyadorlar satip olgan aktsiyalarning boshlang'ich (nominal) bahosinan foyda boladi. Bashqacha Suz bilan aytkanda, aktsiodarlik jamiyatning ustav fondin foyda etishga asosiy manba sifatida aktsiyalarni stishda kelib tushgan mablag' bilan xızmat qiladi; shuning uchun yuridik shaxstning bul tu'ri aktsiodarlik jamiyat dep nomlanadi. Ustav

fond mu'lkning mug'dori jamiyat tomonidan xizmatning boshlamasi uchun ornalgan tashkillashtirish shartnamasi va ustav bilan aniqlanadi. Shunday qilib ustav fondi aktsiyalarni sotishdan kelib tushgan mablag'ni, xususiy kapitallarni solish, davlatlik mablag'ni, nou-xou bahosi, litsenziyalar va t.b.dan kelib tushgan mablag'lar xisobiga foyda buladi.

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida ustav fondi birinchi navbada uning kreditorlaining maanfatini shakillantiradigan eng minimal mu'lk sifatida quriladi, «Aktsiodarlik jamiyatlar va aktsiyadorlarning huquqlarini muxofaza qilish to'g'risida»gi qonunning 19-statyasi 2-bulimida kursatilgandek, umumiy qoyidadan kelib chiqqan xolda yuridik shaxs kreditor oldida uziga tegishli mulkka javob beradi. Jamiyatning kreditorlari uchun qarzni olish obekti bulib ustav fondni tashkil etadigan uning mu'lki xizmat qiladi, jamiyat aktsiyadorlari esa faqat cheklangan xollarga javobgar buladi. Ustav fondining kuydagii funktsiyalarini belgilab utishga buladi :

1. Ustav fond jamiyatini foyda etishga va keyingi xizmatlarini boshlashta moddiy bazani foyda etadi, boshqacha aytkanda, ustav fond ishbilarmonlik xizmati uchun kapital rolin bajaradi.
2. Ustav fond (yani uning mug'dori) aktsiodar ulashini belgilash yuli bilan jamiyatning foydasini bulishtirishda xar bir aktsiodarning munosabatin belgilab beradi. Ustav kapitalning xamasi bulimlarga bulinadi, xar biri uzining boshlang'ich bahosina ega. Bir shaxsqa tegishli xamma aktsiyalar bahosining summalariga munosabati, uning jamiyatdagi xolatin belgilab beradi.
3. Ustav fond aktsiodarlik jamiyatning xujaliq xizmatining effektivligi bulib xisoblanadi. Aktsiya- bu qimmat baho qag'oz- xujjat bulib shu xujjat orqali belgilangan formalar va majburiyattli rekvizitlarni tasdiyqlaydi, mulk huquqini amalga oshiradi eki utkaradi. Aktsiodar belgilangan fondka pul eki mulki bilan tulashta ularga degan xususiy huquqini yuqotadi, yani ular jamiyatka utadi, u urniga tulashta aktsiyalarga xususiy huquqini oladi. Aktsiyalarining egalari bulib, jamiyatni tashkillashtirishlari eki qimmat baho qag'ozlarning ekinchi bozorida eki kelasi emissiyadagi aktsiyalarni sotib oluvchi sifatidagi yuridik va jismoniy shaxslar bulishi mumkin.

Aktsiodar tashkillashtirish ken'gash (konferentsiya) tomonidan belgilab quyilgan muddat ichida aktsiyalarni tuliq sotib olish kerak, lekin jamiyatning registratsiyalanganidan bir yil utib ketmasta burin. Aktsiyalarining sotib olish mu'ddati utgannan keyin aktsiodarlik jamiyat uz erki bilan sotishga buladi. Lekin aktsiodarlik jamiyatning quliga kelib tushgan aktsiyalar ovoza ega emas, ovozlarni sonaganda xisoblanmaydi, dividendlar olinmaydi. Bunday aktsiyalar jamiyatning quliga tshgannan keyin bir yildan kam bulmagan vaqt ichida sotilishi kerak, boshqa xollarda kursatilgan aktsiyalardan qutilish yuli bilan jamiyatning ustav fondini azaytirish buycha aktsiyadorlarning umumiy yig'ilishinda echim qabul etish kerak.

Jamiyatning qushimcha aktsiyalari ularni joylashtirish to'g'risidagi echimga asoslanib belgilangan muddat ichida tulanishi shart, lekin ularni sotib olish vaqtinam boshlab bir yildan kechiktirmashi kerak. Aktsiyaning ustavida aktsiya uchun tulam buyicha majburiyatlarini urinlamagan neustoyka uchun javobgarlik kursatilgan. Aktsiya uchun tulamning formasi shartnomada ikki kommertsiyaliq tashkilotning ustavida kursatiladi. Ustav fondka pul, qimmat baholi qag'ozlar, pullay bahosiga ega ashelar, mulik huquqlar eki boshqa huquqlar bilan ulash kiritiladi. Shuning bilan birga bunda mustaqil baholovchi (otsenshik) kerak buladi. Jamiyatning aktsiyalari uchun tulam puldan boshqa qimmat baholi qag'ozlar bilan da utkariladi. Bunday qimmat baholi qag'ozlarga, obligatsiya, veksel, chek, depozit va omonat kitapchasi, konosament, aktsiyaalar, qimmat baholi pirvatizatsiyaliq qag'ozlar va boshqa qimmat baholi qag'ozlar to'g'risidagi qonun bilan qimmat baholi qag'ozlar qatotiga kirgizilgan tartibda kursatilgan xujjatlar.

Jamiyat ustavining uzgarishiga bog'liq ustav fondning mug'dori kupayishi eki kamayishi mumkin.

Jamiyat ustavining uzgarishi umumiy qoyida buyicha aktsiyanerlarning umumiy yig'ilishi kompetentsiyasiga (vazivasiga) kiradi.

Aktsiodarlik jamiyat ustavina uzgarishlar va qushimchalar kiritish eki ustav fondning o'zgarishi bilan bog'liq ustavning yangi redaksiyada tastiyqlanishi aktsiyadorlarning umumiy yig'ilishining echimi bilan, umumiy yig'ilishta qatnashuvchi ovoz beruvchi aktsiyallar egalarning-aktsiyadorlar ovozlarining kupchiligining $\frac{3}{4}$ bilan amalga oshiriladi, qushimcha aktsiyalarni joylashtirish yuli bilan ustav fondning kupayish xollarida-aktsiyadorlarning umumiy yig'ilishiga qatnashuvchi ovozning kupchiligi qabul qilgan umumiy yig'ilishning echimina asoslanadi eki bir ovozdan qabul etilgan jamiyatning nazorat kengashining echimi bilan amalga oshiriladi.

Bul echimlar erkin eki ma'jbu'riy bulishi mumkin. Birinchi xollarda jamiyat uzining huquqin amalga oshirib otirgan vaqtda uzining tashabusi bilan ustav fondni uzgartadi, ikkinchi xollarda-belgili bir xollar tug'ilsa uzining majburiyatlarin urinlaydi, masalan taza aktivlar bilan ustav fondning miqdorining xosligida disbalans bulsa.

Ustav fondning kupayishi aktsiyaning nominal bahosining kupaytirilish yuli bilan amalga oshiriladi, eki qushimcha aktsiyalar chiqarish bilan, ular jamiyatning ustav fondida kursatilgan elon qilingan aktsiyalar shuning chegarasida chiqariladi. Elon qilingan aktsiyalar deganda, jamiyat kelajakta chiqario'di kuzlab quygan aktsiyalar nazarda tutiladi.

Chiqarilgan aktsiyalarning daslabki bahosini kupayish oldin chiqarilgan aktsiyalarni davlatlik registratsiyadan chiqario'ga asos buladi. Shuningdek aktsiyalar nominallarining kupayishi muomladagi aktsiyalarni eki aktsiyalarning sertifikatlarni olib tashlash talab etiladi va urniga yangi aktsiyalar va sertifikatlar beriladi.

Qushimcha aktsiyalarni chiqarish quydagi etaplarga bulinadi:

1) Qimmat baholi qag'ozlarni joylashtirish to'g'risidagi echimni qabul etilishi;

2) Qushimcha aktsiyalarni chiqarish to'g'risida aktsiodarlik jamiyatning vakolatli organlarning tастıyqlanishi;

3) Qushimcha aktsiyalarni chiqarishga tayargarlik (tayarlikni registratsiyalash shart bulgan xollarda);

4) aktsiyalarni chiqarishda davlatlik registratsiya;

5) aktsiyalarning sertifikatlarin tayerlash (qushimcha aktsiyalarni joylashtirgan xollarda xujjat formasida).

6) aktsiyalarni chiqarishdagi informatsiyani ochish, konvertatsiya xolatlaridan boshqa.

7) aktsiyadorlar orasida bulishtirish yo'li bilan aktsiyalarni joylashtirish, bulishtirish, epiq eki ochiq obuna yuli bilan olarni joylashtirishda aktsiyalarga obuna qimmat baholi qag'ozlarni konvertatsiyalash ;

8) aktsiyalarni chiqarish xulosasi to'g'risida xisobatni registratsiyalash;

9) qushimcha aktsiyalarni chiqarish xulosasi to'g'risidagi xisobatni informatsiyani ochish.

«Aktsiodarlik jamiyatlar va aktsiyadorlarning huquqlarin muxofaza qilish to'g'risida «gi qonunda kursatilgan jamiyaning ustav fondi aktsiyalarning dastabki bahosini uzaytirip eki umumiy sonining qısqartilish yuli bilan azaytiriladi.

Shuni belgilab utish kerak, ustav fondning azaytirilishi -bu murakkab narsa, xar bir aktsiyadorlarning huquq va maanfatiga tegishli. Shuning uchun qonun chiqaruvchi aktsiyadorlarning umumiy yig'ilishinda bu masaladagi echim uchun javobgar buladi. Bu erda faqat aktsiyadorlarning maanfati emas, albatta kreditorlarning maanfatlariga tegishli, shuning uchun qonun chiqaruvchi xarakattagi qonunda kursatilgan tug'ri ulchamlardi qabul etgan:

-ustav fondning qonunda kursatilgan miqdorinan kam qilib ustav fondtagi xuquqning buzilishi to'g'risida;

-kreditorlarga ustav fondning buladigan ozoyish to'g'risida bildirish shartliligi to'g'risida.

Ovoz beruvchi aktsiyalarning egalari- aktsiyadorlarning jamiyattan ularning aktsiyalari sotib olishni talab etish, agar ular ustav fondtning azayishiga qarsi ovoz bergan bulsa.

O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik Kodeksinin' 169-statyasiga muo'fiq , fuqarolik huquqning mu'lk deganda mu'lk huquq va unga kiruvchi ashelar: pul, shuning ichinda sirt el valyutalari, qimmat baholi qag'ozlar, intellektualliq va ijodkorlik xızmatinin' obektivlik (kuzga kuringan) natijalari, firmaliq iboralar, tovar belgilari , mu'lk huquqi h.t.b. huquqlar .

Jamiyatning yuridik shaxs sifatida asosiy belgilarinin' biri bul uziga tegishli mu'lkning bor bulishi.

Aktsiyalarni sotishdan kelib tushgan mu'lk, shuningdek xizmat protsessida jamiyatning ortirgan va ishlab chiqilgan mu'lk uning mu'lk huquqina tegishligin kursatadi. Shunnan kelib chiqadi, aktsiodarlik jamiyat huquqiy munosabatning uz oldida subekti ekanligi, eki u yuridik shaxs va uning mu'лки xususiy bulib xisoblanadi.

Aktsiodarlik jamiyat davlatlik registratsiyadan utkannan keyin huquqning subekti sifatida tan olinadi. Jamiyatning davlatlik registratsiyasi yangi yuridik shaxsning foyda bulish protsessin tuxtatadi.

Aktsiodarlik jamiyati, shuningdek boshqa ishbilarmonlik subektlarni registratsiyadan utkarish tartibin amalga oshirish «Aktsiodarlik jamiyatlar va aktsiyadorlarning huquqin muxofaza qilish to'g'risida»gi qonunga muo'afiq 1996 j, Ministrlar Kabinetinin' 20 yili 2003 qabul etilgan « Ishbilarmonlik xizmatin tashkillashtirishdagi registratsiyani amalga oshirishdagi farqi to'g'risida»gi N 357 qarorigaa muo'afiq va «Davlatlik registratsiya, ishbilarmonlik subektlarni ruyxatga olish va ishlovchi xujjatlarni rasmiylashtirish to'g'risida»gi Tartibine muo'afiq amalga oshiriladi.

4. Tema O'zbekiston Respublikasi va xorijda korporativ boshqaruv organlari tizimi

R3ja

1. Korporativ boshqaruv organlari tushunchasi va umumiy tavsifi.
2. Korporativ boshqaruvning tuzulishi va unsurlari.
3. Korporativ boshqaruv tizimi.
4. Korporativ boshqaruv organlarining o'zaro munosabatlari.
5. Korporatsiyalarni boshqaruv masalalarida o'zaro bo'ysunish va zakolatlarning ustunligshi tamoyili.
6. O'zbekiston Respublikasi korporativ boshqaruv organlari tizimi.

Korporatsiya uning erkin shakillantirish va an'lash, byudjeni tashkillashtirish va uni nazorat uchun ichki organlariga ega bulishi kerak. Bunday ichki menedjment G'korporativ boshqarishG' deb nomlanadi.

Lekin kupchilik korporativ boshqarishda boshqarishning maxsus turi deb, farqlash faoliyati to'g'risidagi kup sonli hu'jjatlarda kursatilgan huquq normalari bilan kuproq tartibka soladigan boshqarish deb tu'shiniladi va tastiyqlaydi.

Korporativ boshqarish O'zbekistanda yangi va aktual instituti bulib. hozirgi zamon korporatitsiya tuzilishi bilan kontseptsiyasi rejasi ekonomiya davrida amalgada bulgan yuridik tartilardan farqlanadi.

Aksiodar jamiyat eki korporatsiyalar hozirgi kunda korporativ boshqarish tabiyatiga bog'lik du'nening kuplagan davlvtlarning iqtisodietinda ken'nan joyib, bunda u yuridik tomonlarning boshqa tu'rlari bilan solishtirganda prikapitalni tortish va boshqarish bilan mablag'lar arasida eng yuksak balansni tamiynlaydi.

Korporativ boshqarishning axamiyatitlisi boshqarish bilan egalik etishning bulaklanio'in taminlaydi. Yuridik tomonlarning klassik formasida egalik etish va boshqarishdi faqat bir taraf eki tomonlar ishga oshirgan, yuridik tomonlarning va boshqarishshi, va egasi xisoblangan.

Xujalik sherikligi bunning misol buladi. Lekin yuridik tarafning ularning kup sonda bulishiga qaramasdan, jaxon iqtisodietida etakchi urini egalaydi.

Hozirgi vaqtda iqtisodiet munosabatlarning kupchiligi iri mu'lkka ega bulgan korporatsiyalar tomonidan ishga oshirilmoqta. Ekinchi taraf odomzot tsivilizatsiyasining tez rivojlanishi ishbilarmonlikni iri mashtabta olib borishni talab etadi.

Bu esa aytarliktay finans resurslarin tortishni talab qiladi, bular esa uz navbatida, ishbilarmonlikning strukturasing murakkablashiga olib keladi. maxsus va urganiigan mendjmentning zaru'rigin keltirib chiqaradi.

Korporatsiya egasi va boshqarivchilar yuridik tarafning klassik formasidan uzgacha holda birday emas. Informatsiya protsessi bunda ikki aspektta tushindirish mumkin.

Birinchidan, korporatsiya uz investorlarinan ajiralgan, mulk egalari investitsiyalash protsessinda korporatsiya aksionerlari buladi, bunda ular uz mu'lk in aksiyalarni sotib olish orqali korporatsiyaga utkariladi.

Ikkinchidan, bu mu'lk huqiqining bulinishi buladi. Mu'lk huquqi klassik manoda egalik etish huquqinan va foydalanish huquqinan turadigan absalyut huquqi.

Bu xar qanday mu'lk egasi bu huquqlarning xammasiga tegishli buladi. Ana shu huquqlarning shu konvratsiyasi xujaliq sheriklarida amalda buladi.

Lekin absalyut huquq kontsepsiyasi korporatsiyalar uchun qullanilmaydi. Aksiodarlik mu'lk egalari bulsa da, unan foydalanish huquqi aksiodarlik jamiyattka tegishli buladi.

Shunday qilib mu'lkka egalik huqiqining bulaklari korporatsiyalar mu'lk egasi sifatida aksiedorlar tomonidan da, bu mu'lk larni boshqaruvchi sifatida menedjertlar tomonidan da ishga oshiriladi.

Menedjrlarning roli korporatsiyalarni vakilik agentlikka (korporatsiyaga qarata hozirgi yurisprudentsiyada buni shunday deb atash qabul etilgan) uqshash buladi. Aksiyadorlarning mu'lk in boshqara utirib, menedjrlar ishbilarmonlik faoliyat in olib borishda mu'lk egalarning maanfat in qoriqlaydi.

Sababi, aktsiyadorlar korporatsiya aktsiyalarini sotib olib, ularning mu'liklarini echib menedjer quliga topshirilib quyiyadi. Shunday bulsada odamlar ularning mulkining saqlanishiga ularning mu'likina qaraganda kamirak g'amqorliq etadi degan fikir ken' torqalgan.

Bunnan boshqa mu'lk egasi va uning vakili eki agenti xar xil maanfatlarni kuzlash odatiy xisoblanadi. Menedjerning ularning kasipli majburiyatlariga javobgarsiz qarashi da mumkin.

Shuning uchun da maanfatlarining aytarliktay ajralib ketmasligining oldin olish uchun mulk egalari nazorat va qadag'olash mexanizmlarning qullanishi zarur buladi. Bozor aktsiyadorlar umumiy majilisi nazorat kengashi (eki direktorlar kengashi) bunday mexanizmlarni urinlaydi.

Shunday qilib korporatsiyalari nazoratning u'ch bosqichin aktsiyadorlar umumiy majilisi, nazorat (direktorlar) kengashi va menedjlikni kursatish mu'mkin.

Bunda aktsiyadorlar umumiy majilisi bilan nazorat kengashi roli menedjer xarakatining odil bulishi ustidan nazorat qilishdan iborat buladi. Nazorat kengashi aktsiyadorlar umumiy majilisidan uzgacha turda, O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida belgilab quyilganida aktsiyador jamiyati enindagi turoqli turda xarakatta boladigan organ xisodlanadi.

Albatta, yuqori jamiyat aktsiyadorlari jamiyatida aktsiyadorlar umumiy majilisiga tegishli, bu korporatsiya mu'lkiga ularning absalyut huquqin da kelib chiqadi.

Bu organing vazivalari, yuqorida atab utilganidey menedjer faoliyati u'stidan nazorat aktsiyadorlar manfatidan tug'ri kelmaytin ularning ish xarakatlarining oldin olish buladi, Unda aktsiyador jamiyati ta'g'diri uchun radikal axamiyatga ega bulgan muammolarni echish shu organing vakiligiga kiritiladi.

O'zbekiston Respublikasining G'Aktsiyador jamiyatlari va aktsiyadorlar huquqlarin muxofaza qilish to'g'risida G'gi qonuning 65-statyasiga muaofiq jamiyati qayta tashkillashtirish, jamiyati solishtirish, jamiyaning ustav fondin kupaytirish h.t.b. aktsiyadorlar umumiy majilisi vakiligiga kiritilishi kursatiladi.

Bunday masalalarni echish huquqi menedjmentka berilishi mu'mkin emas, sababi menejderlarning odil emasligi ularni echishda jaiyyatti bartaraf etishga chekam bulgan eqimsiz natijalarga olib kelishi mumkin.

Mana shuning uchun da bunday muammolarni echish umumiy majlisiga yuklatiladi, lekin korporatsiyalarning kupchiligi yuzlagan, hafta minglab aktsiyadorlardan turip. uncha axamiyatli bulmagan, xar qanday muammolarni echishda ularning xar birinin' xos tu'rda, boshqarishiga jamlasatug'in mablag'larning ortishiga va uning natijali bulishiga olib keladi.

Buni xisobga olib, korporatsiyalar menedjment faoliyatining u'stidan turoqli mutaxosisli nazorat urnatish uchun nazorat kengashi tashkil qilyadi.

Aktsiyadorlik jamiyati organlarining O'zbekiston bulinishi korporatsiyalarni boshqarishning german modeli asosida tuzilgan. Bunda bulinish Germaniya XIX asirning 70 yilari amalda buladi.

U erda aktsiyadorlar jamiyati, nazorat kengashi va urinlovchi organ korporatsiya organlari xisodlanadi. Bunda korporatsiyaning xaraketta buladigan organlari nazorat kengashi va urinlovchi organ xisoblanadi.

Aktsiyadorlar kengashi vazivalari, korporatsiya menedjerlarin muinlash, xamma amaldagi urinlanadigan ishbilarmonlik operatsiyalarin nazorat qilib borish, aktsiodorlar umumiy yig'ilishi bu muammolardi echishge direktorlar kengashinin'g taklivi bilan tortiladi.

Lekin G'nazoratG' termini bu erda tuliq manosida emas, balki menedjmetning xar ku'ngi xarakatiga bevosita tasir kursatish sifatida tu'shiniladi. Shartnomalarning ayrim kategoriyalari gina direktorlar kengashinin'g keynchalik tastyiqlash obekti bolishi mu'mkin.

Aktsiodorlar tomonidan korporatsiyalarga huquqiy egalik etishni tamiynlash boshqarishning bu modelin, tuzadigan asosiy printsipi buldi, sababi korporatsiya huquqiy egalari bilan G'ichkiG' eki G'modiyG' xisoblashish mu'lki bulgan aktsiodorlar orasidagi uziga xos shartnoma sifatida arashtiriladi.

Hozirgi zamon mikro iqtisodiet va huquqiy taliymoti menedjerlarni (shuningdek nazorat kengashi azolari) mu'lk egalaringinG'agentlariG' yani G'tamoyilarG' eki G'xojayinlarG' sifatida qaraydi.

Bu taliymotlarning asosiy maqsadi agentlari tomonidan uz majburiyatlarin urinlash borasida tamoyilar maanfatlarin muxofaza qilishdan iborat buladi. Korporativ boshqarishning boshqa xamma moamolarining daslabki manbasi bulib topiladigan G'agent muamosiG' tu'shunchasi da ana shunnan kelib chiqadi.

Masalan, mu'lk egalari tuliq sheriklarga uni boshqarishda bevosita qatnashadi, ularga bu muamo xos emas, sababi sheriklikta mu'lknin adolatli emas boshqarish uning egalaringa zarar keltiradi.

Korporatsiyalarda bulsa muammolar kelib chiqadi:

-menedjment boshqarishda cheklashlar (huquqiy xatolik) yani boshqarishda ishga oshirishda bila tura yul quyilgan xatolar;

-ayrim menedjerlarning bila tura uzin tutishiga bog'liq cheklovlar;

Asosanan investorlar va boshqarishshi qur bilan ishlaydi va foyda uning bilan investorlar orasida qanday bulishtirishin aniqlaytug'in kontrakt tuziladi.

Kelajakta bulishi Bilan bog'liq bulgan xamma voqealarni oldinan bilib bulmaydigan muammo bulib, demak ideal tuliq kontrakt (tuliq emas kontraktlar taliymoti) tuzish mumkin emas.

Agar hato boshqarish iloji bboricha iri mablag'lar olish niyyatida bulib, tuliq kontrat du'zish uchun bunda kata ku'ch solishlar yumshalgan xolda da bu muammoga tegishligin tobaolmaydi.

Investorlar bilan boshqarivchilar kuplagan muammolarning bulgani sababli kontrakt tuzishga nazorattagi holding huquqlarin aniqlashi eki kontraktta qaralmagan xollarda qarolar qabul etilishi kerak.

Egalik etish teoriyasi nazoratga haalning huquqlarin natijali bulishtirilishin tamiynlash to'g'risidagi savolga javob beradi. Investorlar boshqarishshiga resurslarni, agar ular nazorat qilishning xamma halning huquqlariga ega bulgan xollarda beradigan bulsa va zaru'r bulganda tegishli qarorlarni qabul etish zarur bulgan xollarda resurslarni beradi.

Lekin amalda bunday xollarda mug'dori erishkan bulmaydi, eki investorlar jeterli maman emes, ya kerekli qarardi qabil etio' ushin jeterli informatsiyag'a iye bolmaydi, al boshqarishshi oni iyelep alg'an boladi.

Na'tiyjede boshqarishshi boshqarishdin' jeterli u'lken haldin' huquqlarina iye boladi va resurslardi o'z qa'leo'i boyinsha bo'listire aladi. Kontraktlar bunday o'a'killikke belgili bir shekleo'ler qoyg'an bolsa da, haqiqatında bashilardın' boshqarishdin' u'lken huquqlarina iye boladi.

Boshqarishshilar investorlar resursların bo'listirio' boyinsha aytarliqtay qadag'alaog'a (o'a'killik) iye bolio'i va ha'tte olardi eksproprialo'i mu'mkin.

Tashkillashtirishshiler investorlardan uldi alg'annan keyin jog'ali ketio'i xar xil ellerde bolg'an. Boshqarishshi tomonidan resurslardi iyelep ketio'i a'yteo'ir aling'an ulg'a qarag'anda ja'ne de ayqinraq formada qabil etilio'i mu'lin (masalan, bahadag'i ayirmashilig'i orqali aktivlerdi alio').

Mu'l iyeleri (korporatsiya aksiyadorlari) agentligi muammoların echish ushin aksiyadorlar tomonidan o'zin tutio'in ratifikatsiyalao', baqlao' va jazalao' mexanizmleri siyaqli xar xil ilajlarli qollanadi.

Agentlerdin' qararlari bilan baslamalari ratifikatsiyalao'da aldın ala tasiyiqlanadi, al olardın' is xareketi na'tiyjeligi baqlao' barısında xisobga alınadi. Bul mexanizmlerdi qullanish juo'apershiligin direktorlar kengashine ju'klengen va ol G'fidutsuiar minnetG' dep ataladi.

Bul tu'sinik anglo-amerika huquqlarin asosında kelip shiqqan va pretsendent huquqtin' bir bo'limi bolip qaldi. Direktorlar menedjerler va aksiyadorlar arasındag'iasosında kelip shiqqan ratifikatsiyalao' konfliktlerdi echishge bag'itlg'an bul huquq kontseptsiyasi eki bazalar, g'amqorliq etio' minneti va isenimlilik minnetine bo'linedi.

Bir qansha teoriyalar ha'zirgi ku'nde boshqarish va iyelik etio' muammoların echishge arnalg'an. Olardan biri agentlik printsiplalar, menedjerler va baqlao' kengashi ag'zalarinin' ma'pleri birdey emes dep esaplaydi.

Menejder yaki direktorlar o'zinin' materialliq jetikligi va ha'zligi to'g'risida g'amqorliq etse, aksiodarder o'z mu'lkinin' to'lemi bilan qunin arttirio'i, o'z doxotin ko'beytio'ge umtiladi.

Agar menedjer yaki direktorlar ko'binese o'zi ta'sirin ku'sheytio'ge ha'kimiyat enen ha'zlikke, bunda mu'lk iyeleri ma'plerinde is xareket etpesten, umtilatug'in bolsa, onda olardin' va Aktsiyadorlarning maqseti bilan is xareketleri bir-birine sa'ykes kelmey qaladi.

Bu xollarda nazorat kengashi vakkilari agentlar sifatida qaralib, bu tuliq buladi, sababi direktorlar kengashi da, urinlovchi organing da majburiyati aktsiyadorlarning mulklik maanfatilarin an'glash bulib xisoblanadi.

Shartnoma agetlik nazariyasi buyicha bu muammoning birdan-bir ijobiy echim bulib xisoblanadi, sababi agetlik nazariyasi xozirgi davr korporatsiyaning G'shartnamalar G' deb qoraladi.

Bu shartnomalar agentligi munosabatlar, aktsiyadorlar bilan menedjerler, aktsiyador bilan nazorat kengashi, belgili bir topshiriqlarni urinlaydigan xar xil qumitalar orasidagi munosabatlarni aniqlaydi.

Bunday dog'zaki bitimlar eki ezma turda (mexnat shartnomasi, aktsiyadorlar shartnomlari .) buladi.

Firma shartnomasidagi tuzilishining natijasizligi, manfaatlarning mos kelmasligi darejasining kam turda bulishin taminlaydigan tuzishi va uzin tuta bilish ilojlarin ishlab chiqish agentlik nazariyasi asosiy maqsadi buladi.

Agentlik muammosi markazi korporatsiya ish xarakati to'g'risida informatsiyalarning aktsiyadorlarda etishishi buladi ekan, yakuninda yuqorida aytib utilganlardan keltirib chiqish mumkin.

Mana shuning uchun da aktsiyadorlar ularning agentlarining qonunsiz ish xarakatlarining oldin ola olmaydi, korporatsiyani boshqarishda bevosita qatnashganda adenvat qarorlarni qabul qilolmas mumkin. Amalda bu korporativ boshqarish tamoyilarin buzish xisoblanadi.

Korporatsiyaliq boshqarishning tamoyi osti deganda nazariyasi tomonidan aktsiyadorlar bilan munosabatlarning maanfatlarin muxofaza qilish maqsatida korporatsiya faoliyatligin tashkillashtirish va ishgae oshirishning asosiy qadamlari tushiniladi.

Korporativ boshqarishning kompleks tamoyilari hozirgi vaqqitda xar xil institutlar tomonidan ishlab chiqariladi.

Masalan, Xalqaro birga ishlash va rivojlanish tashkiloti korporativ boshqarishning mana bu tamoyilarin taqdim etadi:

- 1) echish ,tashkillashtirish, uzgarishlar aktsiodorlar majlisining kelishuvi talab qilinadi;
- 2) aktsiodorlar ovoz berish huquqiga ega;
- 3) standartni mtan olisho', bir aktsiya bir ovoz;
- 4) istitutsional investorlar ovoz berish huquqin foydalanishda vakilar sifatida qatnashishi mumkin;

- 5) aktsiodorlar chet el investorlari huquqlarin muxofaza qilish;
- 6) direktorlar (nazorat kengashi azolari) aktsiodorlar bilan instuktiv munosabat urnatish va aktsiyadorlar oldida xisob berishga javobgar bulishi kerak;
- 7) adenvat axborotni uz vaqtida etkarib berish;
- 8) qabul etilgan qarorlarning natijalari to'g'risida axborotlarni uz vaqtida joriy etish;
- 9) aktsiyalarga egalik etish va ovoz berish huquqi xolati to'g'risidagi axborotlarni ochiq bolishi;
- 10) raxbarlar to'g'risida axborotni ochiq bulishi;
- 11) kompensatsiya va raxbarlani raxbarlantirisho' to'g'risidagi axborotni ochib borish;
- 12) davlatlik auditorlar tomonidan bajarilgan yillik xisob audit to'g'risida axborotning oshkor bulishi;
- 13) menedjment faoliyatininan bog'liqsiz turda raxbarlarning uzin tutishin baholash;
- 14) audit, kompensatsiyalarni tayinlash, shuningdek qumitalar bilan tashqi raxbarlarni tayinlash.

G'Korporativ boshqarishG' va G'korporativ nazoratG' tushinchalari orasidagi farqi masalan huquqli xisoblanadi korporativ nazorat aktsiyadorlik munosabatlar subektlerining strategik boshqarish qarorlarin qabul etishga muntazam tasir etish imoaniyatini aniqlaydi.

Korporativ nazorat ken' manoda bu G'korporativ maanfatiG' tushinchasi bilan uzviy bog'liq korporatsiya faoliyatidan faydo olish imkoniyatlar yig'ilishidan iborat buladi.

Korporativ boshqarish korporativ maanfatlarinng muntazamligin, bir-biridan ugkanligin belgilaydi va korporativ nazorat munosabatlarida kuzga tashlanadi.

Boshqa qilib aytganda, korporativ boshqarish deganda korporatsiya egalarining maanfatlarin eng kup darajada qaotlandirish maqsadida korporativ nazorat mexanizmlarin ishlab chikarish va amalga oshirish tushiniladi.

Shunday etib , korporativ nazorat korporativ boshqarish sistemasindagi ten' bir qurol bulib topiladi ekan.

Korporativ boshqarish texnik tomonidan asosiy uch yunalishga keltiriladi.

- 1) kapitalni va mulkni yakka boshqarish;
- 2) texnologik protsesslarni, shining ichida unim ishlab chiqarishni boshqarish;
- 3) mablag'ni aylanishdagi kapitalni passivlarni boshqarish;

Rivojlangan bozor iqtisodietiga ega chet ellarning aktsiyador kompaniyalari xamma aktsiyadorlar, menedjerler, yullanba ishchilar tomonidan urinlovchi kelishuvli qadalar buyicha faoliyatti aniqlaydigan boshqarishning uziga xos falsafasiga ega buladi.

Natijjali korporativ boshqarishni ishka oshirishning bir necha mexanizmlarin ishlab chiqilgan. Birinchidan, nazorat mexanizmi etib shakilangan tovar bozorin kursatish mumkin.

Menedjerlar muntazam turda sinosh xafi ostida bulgan tashkilotlarda korporatsiyaning xamma guruxlarining maanfatlarin xisobga olish bilan ish xarakatlarin boshlaydi.

Nazoratning ikkinchi mexanizmi molliya bozori jamiyatning aktsiyadorlik faoliyatidan tuzilgan aktsiya egalari ga uz aktsiyalarin sotib shu orqali uning kaitalidan uz xisasin olish imkonin beradi aktsiya egalari ning ken' turda ketip qolish xafi, ular bunnan avval kapitallarin kompaniyaga ular bunan avval kapitallarin kompaniyaga bergan buladi.

Menedjerlarning uzin ushlab turishiga kuchli tasir etib, kapitalning boshqa manbalarin qidiruvga kirishadi. Bu mexanizmlar tovar va molliya bozorlari natijali korporativ boshqarish va nazoratni etarli darajada ishga osiruvchi uchun bizning ellimizda vaqt utishi zarur buladi.

Korporativ boshqarishning tashkillashtirishi boshqa usullari-aktsiyador jamiyatlik boshqarishda va korporativ huquqni rivojlantirishda aktsiyadorlarning sanosi ishtiroqi oldingi uringa chiqib, ularda davlatli markaziy huquqiy tartibka solish normalarda, huquqlari G' Aktsiyador jamiyatlari va aktsiyadorlar huquqlarin muxofaza qilish to'g'risida G' gi qonunda belgilangan aktsiyadorlar jamiyatning uzining ichki norativ ijodkorligin da uzida mujasam etib olgan buladi.

Bu urinda kompaniya investorlarining xar xiligiga maxsus itibor berilishi kerak. Aktsiyador jamiyati uz kapitalin , aktsiyalarin sotishda tushgan mablag'lardan tuziladi. Aktsiyadorlar bunda xos turda daslabki kreditorlari bulib xisoblanadi.

Ular pularin korporatsiyaga Bera utirib, bu pullarin qada sifatinda, jamiyatlik topilgan xolinan boshqa xollarda uzlariga qaytip kelishiga ishonmaydi.

Shunday qilib, korporatsiya uz G'umirinG' aktsiyadorlar mablag'i xisobinan boshlaydi, va ularning egasi sifatida kompaniyani boshqarish huquqiga ega buladi. Lekin shu tufayli korporatsiya huquq munosabatlarining erkin subekti sifatida boshqa tomonlarning, boshqa shunday, banklardan molliya tashkilotlaridan kredit olish mumkin. Shunday qilib bankta tashkilotning kreditori bulib qoladi. Lekin bunda u aktsiyador jamiyat kabi boshqarish valilariga ega bola olmaydi.

Aktsiyador jamiyatning huquqiy tabiyati mulk munosabatlari bilan belgilanadi. Baholi qag'oz egalari bola utirib, shuning bilan birga umumiy iqtisodiy maanfatlarin olib yuruvchi da bulib qoladi. Aktsiyadorlarning uzlarin tutishlaridan yangi iqtisodiy motivi kelib chiqadi. Resurslarni birlashtirish yangi bozorlarni egalab olish va birlashgan omonat, umumiy ku'ch solish oqibatida bir qancha yuqori mablag' olish imkonin beradi.

Mulkka egalik etish usuli kapitalning birlashishi buladigan aktsiyadorlik jamiyatda uzgaradi. Umumiy yig'ilish orqali aktsiyador jamiyatni boshqarish buyicha bir qator vakiliklari bor aktsiyador jamiyatni qayta undirish protsessiga kapital quyishda bevosita qatnashishi mumkin.

Ular aktsiyador jamiyatni boshqarish uchun aktsiyador jamiyat boshqarish va nazorat organlarining menedjment nazoratida bulsa da, erkin operativ xujaliq faoliyatligin tuzish imkaniyatiga ega buladi.

Aktsiyador jamiyatni boshqarish deganda munosabatlarning tasir etish mexanizmi eki tuzilishi va uz manfaatlarin yuzaga chiqarish va amalga oshirish usullari tushiniladi.

Korporativ boshqarish tuzilishi aktsiyador jamiyatni uz investlorlarining manfaatlarin yuzaga chiqarish va muxofaza qilish zarur bulgan tashkillashtirish modelidan iborat buladi.

Aktsiyador jamiyatagi xar xil kreditorlarning boshqarish huquqlaridagi bunday uzgarishlar birinchi tarzda ularning tavkal etish darajalarining xar xil bulishi bilan tushiniladi.

Banklar avldanoq uz investorlaridan mablag' olishni kutsa, bu vaqqita aktsiyadorlar talabin faqat qoldiq huquqiga gina ega buladi. Bunda bank ta, aktsiyadorlarda uz investitsiyalar uchun belgili bir kafolatga zaru'r buladi.

Bank uchun- bulla aktsiyador jamiyati bilan belgili bir shartnoma buladi. Aktsiyadorlar talab etishni qoldi huquqlari egasi gina bulib aniq konkret qaytishin kutish mumkin emas: G' kolganG' bulagi unga tegishadi. Lekin aktsiyadorlarga eng unumli foyda keltirish maqsadi bulgan menedjer majburiyatlarin aniqlaydigan aktsiyadorlar bilan menedjerlar orasida shartnoma bulib, yanada da shartnomaning G'turmishning xoxlagan sharayatigaG' qadasin uzida mujasam olmaganin xisobga olganda kompaniya menedjerlari oqibatida cheklanmagan erkinlikka ega buladi.

Shu tufayli da aktsiyadorlarning qatnashishi boshqarish bilan egalik etish bulinish qadasiga uzgaris qushimcha xisoblanadi, aktsiyadorlar ulashina banklardan uzga holda korporativ boshqarishdagi foyda da, zararda tug'ri keladi.

Xulosasida O'zbekistan Respublikasi qonunchiligida belgilab quylgan korporativ boshqarish organlari sistemasin qushimcha soatlalab utamiz. O'zbekistan Respublikasining G'Aktsiyadorlar jamiyati va aktsiyadorlar huquqlarin muxofaza qilish to'g'risidaG' gi qonuning 63-statyasida kursatilganidek, aktsiyadorlar umumiy majlisi, nazorat kengashi va obajaruvchi organ aktsiyadorlar jamiyatini boshqaradi.

Shunday qilib boshqarishning uch bug'unli sistemasi bizning qonunchiligimizda belgilangan buladi. Butun jaxon amaliyetida aktsiyador jamiyati organlari ikki buqunli da bulib, ul aktsiyadorlar umumiy majlisi bilan boshqarmadan turadi, uch buqunli bulganda unga nazorat kengashi qushiladi.

Roman-german (kontinental) huquq sistemasidagi aktsiyadorlar jamiyati organlarining tuzilish sistemasidagi farqi katta majlisni atap utish mumkin. Finlandiya, Frantsiya Shvetsiya h. qonunchiligi aktsiyadorlar jamiyati organlarining tuzilishining ikki asosi belgilaydi. Ulardan birinchisi o'yqorgi organ (aktsiyadorlar umumiy yig'ilishi) va bajaruvchi organ (boshqarma mamuriylik kengashi) turib, bunda aniqlovchi organ boshligi shuningdek keng vakilikka ega bulib, u amalda jamiyatning uchinchi va bosh organi bulib qoladi.

Ikkinchi sxema balsa yuqorigi, bajaruvchi (kollegial) va nazorat (nazorat kengashi) organlaridan turadi. Angliya kompaniyalari organlarining tuzilishin tashkiloshtirish strukturasi eki bug'unli deb xisoblash mumkin. U umumiy majilisi va raxbar eki raxbarlar kengashi shakildagi bajaruvchi organnan turadi. Bunnan raxbar kompaniya menedjmenti eki bajaruvchi organ tarkibiga Kira utirib, bajaruvchi organ xizmatiga uqshash xizmatti bajaradi.

Amerika qonunchiligida aspektta aktsiyadorlar jamiyatiga maksimal erkinlikni belgilaydi. Sababi kup sonli dispazitiv normalarga egae va tashkiloshtirish hu'jjatlari, yani uzi-uzi tartibka solish uchun kuplagan jamiyatli muammolarni (shuning ichida korporatsiyaning tashkillashtirish tuzilishi, ishlarni olib borish tartibi va ularning organlarining vakiliklari to'g'risida) tashkil etadi.

Xozirgi davrda O'zbekistan aktsiyadorlar jamiyati uchun qonunda belgilangan uch bug'inli sistema maqsadga muofiq. Nazorat kengashi ishbilarmonlik faoliyatini muvofaqiyatli turda olib borish tajiriybasi kuplagan vatandarlik aktsiyadorlarida etarli bulmagan xolda kup struktiv ishlashi bilan korporatsiya uchun turmushda axamiyyatli, uning aktsiyadorlari uchun aktual muammolarni echishda uz xisasin qushish mumkin va kerak.

5. Tema O'zbekiston Respublikasi va xorijda korporativ boshqaruv organlari tizimi (2 qism).

Kuzatuv kengashining vakolati va faoliyat tartibi. Mustaqil direktorlar instituti. Ijro organning vakolatlari va ish tartibi

Reja

1. Kuzatuv kengashi faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari.
2. Kuzatuv kengashining vakolatlari.
3. Jamiyatning kuzatuv kengashini saylash.
4. Kuzatuv kengashi raisi.
5. Kuzatuv kengash yig'ilishi.
6. Kuzatuv kengashi azolarining javobgarligi.
7. Mustaqil direktorlar roli.
8. Direktorni kuzatuv kengashining mustakil azosi sifatida tan olish mezonlari.

Aktsiyadoarlar umumiy majilis qonunga muofiq aktsiyador jaiyyatning yuqori organi xisoblanadi. Buning ikii sababi bor:

- 1) aktsiyadorlar jamiyati egalari eki aktsiyadorlar ishtiroq etadin organ;
- 2) aktsiyadorlar korporatsiyani bevosita boshqarish va uz maanfatlarin qanoatlandirish quroli bolatug'in organ.

Faqat ulio'ma yig'ilish g'ana jamiyatlik boshqarish tartibin aniqlaydi, ustavin uzgartirish huquqina ega. Korporatsiya mulkining va jamiyatning uzining tag'dirin belgilash huquqina ega.

Aktsiyadorlar umumiy majilisi dasturli, tariyxiy tashkil topgan amalda sinoshdan utgan aktsiyadorlar jamiyatti boshqarishning yuqori organi bulganligi bilan tushiniladi.

Boshqarishning umumiy organining bulishi aktsiyador kapitalining uz man'zilianan obektiv xos turda jamiyat ishlarin boshqarishda umumiy majilisi orqali boshqarish huquqina ega aktsiyadorlar xolati bilan obektiv determinlangan.

Bunda kompaniya uchun jamiyatli muammolari, masalan, uning epilishi eki qayta tashkilashtirish buyicha, shuningdek vakilik organin (nazorat kengashi eki raxbarlar kengashi) saylov buyicha ovoz berish aktsiyadorlar uchun axamiyyatli xisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining 29 arel 1996 yil 203-1 sonli G'Aktsiyadorlar jamiyatin va aktsiyadorlar huquqlarin muxofaza qilish to'g'risida G' gi qonunda umumiy majilis kompetentsiyasi uni chaqirish tartibi, boshqarishni amalga oshirish, qarorlarni qabul etish tartibi belgilab quyilgan.

Umumiy ma'ajlisi qonunda belgilangan maxsus kompetentsiyaga ega umumiy majilisi uzining maxsus kompaniyalariga boshqa boshqarish organlariga berish huquqiga ega ekanligi uning farqinifoda etadi.

Aktsiyador jamiyatning uzining yashashi uchun radikal axamiyyatgae ega bulgan muammolar maxsus kompetentsiyasiga kiritilgan. Ularga, jamiyatlik qayta tashkillashtirish, jamiyatti epish, topish komissiyasin tayinlash va oralik yanada oxirgi epish balanslarin tастiyqlash, jamiyat nazorat kengashi keynchalik tarkibin anıqlash, uning azolarin nazorat qilish va olarning vakiligin vaqtidan mudatınan burin toqtatish, joriy etilgan aktsiyalarning chegaralik miqdorin anıqlash, jamiyat ustav fondin ortirish kamsitish, uz aktsiyalarin sotib olish, jamiyat auditorin tастiyqlash, yilik xisobotlarni tастiyqlash; buxgalter balanslarin; jamiyyat foydani zararni xisob betlarin; uning foyda bilan zararni bulistirishni tастiyqlash; yilik xisobotlarni tастiyqlash; buxgaletr balanslarin; jamiyat foydasi va zararni xisob betlarin, uni foyda bilan zararni bulishtirishni tастiyqlash kiradi.

Majilising maxsus komteptentsiyasining ayirim masallalari agar bu bevosita qonunda belgilangan bulsa nazorat kengashiga beriladi, qonun shua muammolarni echishda nazorat kengashiga berish mumkinchiligin belgilaydi.

1) aktsiyalar nominal qimtin ortirish eki qushimcha aktsiyalarni joylashtirish yuli Bilan jaiyyat ustav kapitalni ortirish;

2) jamiyat ustav kapitalin ortirisho' bilan bog'liq uzgarish va qushimchalarni jamiyat ustaviga kiritish;

3) jamiyat urinlash organin tuzish va uning vakiligin muddatınan burin tuqtatish haqqida.

Umumiy majilising eki, yilik (xisob) va aktsiyanerlarning navbatsiz majilisi turi qonunda belgilangan aktsiyadorlarning xisob umumiy majilisi jamiyat ustavida belgilangan muddatka lekin molliya yili yakunlangandan olti oydan kam bo'lmagan muddatta o'tkaziladi.

2. Aktsiyadorlarning qarorlari qabul etishda ishtiroki. Jamiyatning nazorat kengashi tomonidan belgilangan bir sanaga aktsionerlar resetrinda tizimga olingan jamiyatning xamma aktsionerlariga aktsiyadorlarning umumiy majlisida ishtirok huquqi berilgan.

6. Tema Korporativ moliyalar. Korporativ qimmatli qogozlar.

R3ja.

1. Korporatsiya moliyalar tushunchasi va tavsifi.
2. Korporatsiyalarning moliyalarini boshqarish.
3. Moliyaviy boshqaruv.
4. Korporatsiyaning nizom jamgarmasi miqdori.
5. Nizom jamgarmasini shakllantirish tartibi.
6. Nomoddiy aktivlar asosida nizom jamgarmasini shakllantirishning asosiy xususiyatlari.
7. Korporatsiyaning Nizom jamgarmasini ko'paytirish.
8. Nizom jamgarmasini kamaytirish.

Respublikamiz o'z mutaqilligiga erishishi Bilan jamiyatimizning xama sohalarida kengnan iqtisodiy reformalar olib borilmoqta.

Jamiyatimizning rivojlanib borishi bilan birga ilm va texnikada rivojlanmokta. Bu o'zgarishlar huquq ilmiga da o'z tasirini ko'rsatib, uning Yangi soxalari yuzaga keltirilmokta. Shu jumladan Korporativ huquq eng §sh ilm soxalarnidan biri xisoblanadi. Korporativ huquq-bu maxkamalar, tashkilotlar tomonidan ishlab chiqilgan va shu maxkamaning faoliyatligin takaminlashtiruvchi hulq-atvor qoyidalari yig'indisi xisoblanadi. Bu maxkamaning ichidagi munosobatlarni tartibga soluvchi huquq xisoblanadi. Bu huquq bazor iqtisodietida rivojlanib otirgan davlatlarda yuzaga kelgan.

Korporativ huquq qo'ydagi belgilar asosida xarakterlanadi:

-Korporativ huquq umumiy xarakterdagi xulq atvor qoyidalaridan tashkil topadi. Yani meerlar korporatsiya xamma azolari baravar xarakat etadi.

-Korporativ huquq- meerlar tizimi bo'lib,moliyaviy-huquqiy, mamuriy-huquqiy, mexnat va fukoralik huquqiy merlardan tashkil topadi.

-Korporativ merlar tashkilotning xama azolari uchun majburiyatli xisoblanadi.

- Korporativ meerlar korporativ aktlarda ezma shaklda ko'rsatiladi.

- Korporativ meerlar jamiyatning erkin bildiradi.

- Korporativ meerlar agar ular buzilsa, choralar ko'llaniladi.

Korporativ meerlar bilan tartibga soluvchi munosabatlar korporativ-huquqiy munosabatlar xisoblanadi.

Korporativ huquq-karxonaning tuzilishin, boshqarish organi va uning soni, foydani qayta ishlatish kerak ekanligin, ishchi kunlarni natijali foydalanishni qanday tashkillashtirish, ishchilar maoshin qanday to'lash kerak, qanday mulkga egalik etish kerak va boshqa muammolarni echishi shart.

Korporativ huquq subektlari yani korporatsiyalar bular: javobgarligi cheklangan jamiyatlar, qo'shimcha javobgarli jamiyatlar, aktsiodorlik jamiyatlar, unitar karxonalar, va boshqalar kiradi.

Bu korporatsiyalar o'zini-o'zi boshqarish huquqiga ega, lekin o'larning ishlari, o'nimlar, moliyaviy muomalasi va boshqalar davlat tomonidan nazorat qilib boriladi. Korporatsiyalar yuridik shaxslar bo'lib, mustaqil balans eki tizimiga ega bo'lishi kerak. Korporatsiyalar o'zini-o'zi mablag' bilan tamiyinlaydi xujalik xisobidagi maxkamalar xisoblanadi.

2. Korporatsiya finansi tu'sinigi va derekleri.

Korporatsiya molliyasi yani mablag'ni deb-korporatsiyaning pul resurslarin aqilga muaofiq foydalanish, bulishtirish va sarflash muammolariga bog'liq iqtisodiy munosabatlar tizimi tushiniladi. Korporatsiya mablag'lari markazlashtirilmagan pul fondlari bulib, karxona xisoblash betlarida joylashtiriladi va korporativ tartibga solish o' obekti xisoblanadi.

Karxonalarining asosiy tamoyilari bu xujaliq xisobinda ish olib borish va uzini-o'zi mablag' bilan tamiynlash. Karxonaning Ustav-kapitalida mablag'larning manbasi kursatiladi. Masalan: Aktsiodorlik jamiyat kapitali, mablag'lar manbasi aktsiyalarni sotish yuli bilan yg'iladi. Ustav kapital faqat aktsiyalarni sotish orqali yg'ilgan pullar gina emas, boshqada kuchmas mulklar, baholi qag'ozlar, umumiy baholiqqa ega narsalar bulishi mumkin va ular karxona ustavida tizimga olinadi.

Korporatsiya ustav kapitali kuyidagi funktsiyalarni bajaradi:

-Aktsiodorlarga xususiy ishbilarmonlik faoliyati bilan shug'ulanish huquqin beradi. Bu daslabki kapital bulib, jamiyat faoliyatligining rivojlanishiga turtki buladi. Agar foyda mug'dari ustav kapitalidan da bir necha kupiroq, ustav kapital balansi passivi, barqaror statyasi bulib qola beradi.

-Kafolatlik funktsiyasi- ustav kapital korporatsiya mulki bulagi bulib, kreditorlar bilan xisoblashga bog'ishlangan, u korporatsiya tomonidan kafolat sifatida foydalanadi. Shuning uchun aktsiodorlik kapital haqiqiy bulishi shart. Korporatsiya balansida funktsionarlik kapital xama vaqt passiv statyasida turadi, faqat gina toza foyda dividend turida aktsiyadorlarga bulib beriladi.

7. Tema Axborotni oshkor etishning huquqiy tizimi va korporatsiyalarda hisobdorlik

1. Axborotni oshkor etishning huquqiy tabiati.
2. Korporatsiyalar faoliyat yuritishning shaffofligini taminlash.
3. Korporatsiyalarning samarali axborot siësat.
4. Axborotni oshkor etishga qo'yiladigan konuniy talablar.
5. Axborotni oshkor etishning jaraëni va tartibi.
6. Jiddiy faktlar tugrisida axborotni oshkor etishga qo'yiladigan talablar.
7. Axborotni oshkor etish tugrisidagi qonunchilikni buzganlik uchun javobgarlik.
8. Moliyaviy hisobotning xalkaro standartlari.

O'zbekiston Respublikasi amaldagi PK (st. 169) da mulk huquqi obektlari qatoriga baholi qag'ozlarni da kirishi kurstilgan , ularning klassifikatsiyasi, rekvizitlari bulib chiqarish shartlari va boshqalar. Bahali qag'ozlarning xarakat etishiga ten' kuchli bulib, ularni 1993 yil 2 fevraldagi G'Baholi qag'ozlar va fond to'g'risidaG' gi, 1996 yil 25 apreldagi G'Baholi qag'ozlar bazarinan xarakat etish mexanizmi to'g'risidaG' gi, 1996 yil 26 apreldagi G'Aktsiyador jamiyati va aktsierlar huquqin kurib chiqish to'g'risidaG' gi qonuni G'Baholi qag'ozlar bozorida investorlar huqlarin muxofaza qilish to'g'risidaG' gi qonun kabi O'zbekiston Respublikasi qonun aktleri qonundagi bilan, qonun osti normativ huquq aktlari asosida qabul etilgan bir qator O'zbekiston Respublikasi Preizidenti farmonlari, O'zbekiton Respublikasi Kabineti qarorlari, **XXX** reglament va orqali aniqlanadi.

O'zbekiston Respublikasi amaldagi qonunchilik normalariga muofiq, baholi qaqoz deb, belgilangan shakil bilan majbu'riy rekvizitlarin saqlangan holda uni kursatish bilan mulkli huquqlar amalga osadigan eki **XXXX** beriladigan hu'jjat xisoblanadi.

Baholi qag'ozning yuqotish, qada sifatida unda kursatilgan huquqlarning yuzaga chiqish imkaniyatidan ajralib turadi.

Baholi qag'ozlarning maxsus belgilari:

- 1) bu hujjattan;
- 2) ular belgili shakl bilan majburiy rekvizitlarni saqlash bilan tuziladi;
- 3) ular mulklik huquqlani guvoxlandiriladi;
- 4) bu h u'jjatlar kursetilganda ishka mulklik huquqlarni ishka oshirish eki bahoga berish mumkin.

Davlatlik obligatsiyalar, veksel, depozit va amonat sertifikatlari, bank daftarchalari, aktsilar xususiiylashtirilgan baholi qag'ozlar, baholi qag'ozlarning qatoriga kiradi va bashqada hujjatlar qonunga muo'afiq baholi qag'ozlar qatoriga kiradi.

Kurib utkanimizday uzlari huquq resurslariga xos keladigan xar xil tiptagi hujjatlar baholi qag'ozlar razryadiga kiradi. Aktsiyalar kuchmas mulkka xos keladi, korportiv obligatsiyalarni davlat baholi qag'ozlar, depozit va omonat sertifikatlar qarz munosobatlarin an'latadi.

Konosement, veksel, cheklar tovarlar xarakati bilan bog'liq baholi qag'ozlar manosin ochish uchun ularsiz hujjat baholi qag'oz xolatiga ega bulaolmaytug'in qushimcha traflarin kurib utish kerak.

1. Baholi qag'ozlar mulk titul (korportiv aktsiyalari, xususiylashtirilgan baholi qag'ozlari cheklar, koposamentler) shaklidagi mulk huquqin eki uni bosib chiqaruvchi shaxs hu'jjatka ega orasidagi uz-aroa munosabattan iborat. Mulk huquqida guvoxlantirish pul xarakati xisodanadi.

2. Baholi qag'ozlar mablag'larni invesstitsiyalash guvoxlantiruvchi hujjat xisoblanadi. Bu baholi qag'ozlarning manosi bilan iqtisodiy rulin tushindirib olish uchun unda axamiyyatli buladi. Ular konventsiyasin yuqori shakil sifatida bosh rolni uynaydi, pul daromat bulganda da u baribir qanday farq, enngiliroq turda amalda buladi. Daromatlik kursatkichli keng diopozonda uzgarishi mumkin.

3. Baholi qag'ozlar real aktiv (aktsiya, chek, xususiylashtirish hujjatlari, kopsement, turor joy sertifikatlari) larga va baholi qag'ozlarning uzlariga bulgan talaplarda ifodalanatug'in hujjatlar.

4. Ularning daromat keltirish baholi qag'ozlar iqtisodiy manosini tushincha lishdagi eng daslabkisi bulib xisoblanadi. Bu ularning uz egalari uchun kapitalga aylantiriladi. Lekin bu kapitaldan farq etib, undirish protsessida xizmat kursatmaydi.

Shunday qilib, kapital uziga xos bulib topiladi. Bu taraftan real kapital, u ikkinchi taraftan uning ifodasi baholi qag'ozlar amalda buladi.

Real kapital undirish protsessida qatnashadi, baholi qag'ozlar bulsa bozorda uzit mustaqil xarakatta buladi. Real kapital xali uzining tuliq obrot utmogon bulishi mumkin, bu vaqitta, masalan aktsiya egasi ularni bozrda sotib, uzining pul kapitaliga qayta ega buladi.

Baholi qag'ozlarning pulga aylanibb turishi real kapitalning tuliq aylanishda bilan bog'liq emass. Shuning Bilan birga baholi qag'ozlarning yuzaga kelishi real kapitalning asosida buladi.

Agar real kapital foyda keltirmasa, unda ul baholi qag'ozni foyda etish va unga aylashi mumkin emas, uning uzi qushimcha daromat olishga talaban bulsa da, yuzaga keltirmaydi.

Likvidnost bu baholi qag'ozlarni sotish yuli bilan pul mablag'lariga aylana laeqati.

Xamma baholi qag'azlar unga xos tashkilashtirish va unga uqshash ishlash qadalari bor uzi bozoriga ega bulishiga tegishli maxsus tovar sifatida amalda buladi. Lekin bu maxsus turdagi kapital daromat olish huquqin beradigan mulk tituli hujjatlar gina bulib, real kapital emas.

U baholi qag'o larni daromatligin va savdo protsenti darajasin aniqalaydi. Bozor narq baholi qaoazlarning ikkinchi bozorda (ularni qayta sotishda) aylanishda sotiladi va sotib olinadi.

Baholi qag'ozlarga bozordagi talab va ularga bulgan taqdim etish orasidagi uning temasiga tasir kursatadi.

Seriyaliq baholi qag'ozlarni seriyali, bir tiptagi talablar bilan bu chiqaruvdi an'latadi. U standartliq bilan uzviy bog'liq, sababi bir tiptagi baholi qag'ozlar standart mazmunga standart formaga xarakat etish standart qag'ozni massaliq bir titagi tovarga aylantiriladi.

Fuqarolik oborotta baholi qag'ozlarning tovar sifatida qatnashishi ularni savdo predmeti bulish laeqati gina emas, balki boshqa munosabatlari savdo, saqlash, saylov, qarz va boshqalar obektlarga aylanishni bildiradi.

Tartibka solinishi, davlat tomonidan tan olinish, tavakalchilik, jujjatlarning ishonchnomalarda baholi qag'ozlarning qushimcha belgili bulsa da maxsus belgisi xisoblanadi.

Baholi qag'ozlar guvoqlandiruvchi huquqlar, baholi qag'oz shaklin majburiy rekvizitlari, amissiya tartibi, ularning aylanishtagi boshqa parametrlari qonun bilan tartibka solinadi.

Xamma baholi qag'ozlar shunday sifatida davlat tomonidan tan alinadi. Bular ularning xarakatin tartibka solishin va ularga bulgan investorlar ishonchnomalarin tamiynlaydi. Baholi qag'ozlar keltiradigan daromat uz-aro tasirning iltimosi sifatiga ega kuplagan faktorlarga bog'liq buladi.

Huquqning xujjatlar mustahkamlanishi qimmatbaho qag'ozga xos buladi. Shuning bilan bir qatorda G'xujjatlar emas baholi qag'ozlarG' amaliyatta keng qullaniladi. Ular bilan urinlanadigan operatsiyalar huquq ezishin rasmiy bajaradigan shaxsqa murajaat etilganda bajariladi.

Baholi qag'ozning xujjatlar emas shakli to'g'risida suz borganda baholi qag'oz beriladigan finastsiyalash usulining o'zgarishi nazarda tutiladi. Shunday bo'lsa ham hohlagan paytda qimmatbaho qag'ozlar reestrada saqlanadigan, hujjat beradigan G'depoG' hisob raqamida saqlanadigan, ulardan malumotlardan (odattagi eki kompyuerlashtirilgan mazmunini guvohlandidigan hujjatlar hisoblanadi.

Qimmatbaho qag'ozlar hujjatlar va hujjatlar bo'lmagan shakllarida qonunda belgilangan barcha rekvizitlarni hisoblashi lozim. Ulardan hech bo'lmaganda bittasining bo'lmasligi eki xato rasmiylashtirilishi shu turdagi qimmatbaho qag'oz ekanligining haqiqiy emasligini anglatadi.

Ishtonchliligini yani uzoq muddat davomida o'z xizmatini bajara olish qimmatbaho qag'ozlarning muhim iqtisodiy tarifi hisoblanadi. Shunday qilib, qimmatbaho qag'ozlar bular xo'jalik faoliyatida qullaniladigan har xil hujjatlar hisoblanadi. Ularni yakka belgi ularni ko'rsatilgan mulk huquqining amalga oshirish uchun ularni ko'rsatish zarurliligi birlashtiradi.

8 Tema Aktsiyadorlar huquqlarini himoya qilishning umumiy tushunchalari va mexanizmlari

Reja

1. Aktsiyalar huquqlari tizimi.
2. Mulkiy huquqlar va korpoatsiyani boshqarishga bo'lgan huquqlarning o'zaro nisbati.
3. Aktsiyadorlar huquqlarini buzish va ularning turlari.
4. Aktsiyadorlarning qonuniy huquq manfaatlarini himoya qilishning huquqiy kafolatlari.
5. Aktsiyadorlar huquqlarini himoya qilish tamoyillari.

Aktsiyadorlar huquqlari bilan qonunli manfaatlarini sud orqali himoya qilishni qullagan holda aytganda buning birinchi navbatda va ulkan darajada monitor aktsiyadorlarga tegishli bo'lishligini qayd qilish lozim. Ko'pchilik aktsiyalarga ega aktsiyadorlar o'z huquqlarini umumiy majlisda tegishli qarorlarni qabul qilish, shuningdek boshqaruv organlarida o'lar tomonidan saylangan shaxslar orqali samarali muhofaza qilishini atap o'tgan edik.

Jamoat raislarining unga zarar keltiradigan harakatlarini bo'ldirmaslik haqida so'z borganda unda o'tkazilgan savdoning haqiqiy emasligini etirof etish to'g'risidagi talab bilan hohlagan aktsiyador soliq ishida aktsiyalarning nazorat paketiga ega bulgan soni ham sudga murojaat qila oladi.

Aktsiyadorlar huquqlarini muxofaza qilish muammolari bo'yicha O'zbekiston sud amaliyoti endi shakllanish bosqichida, shuning uchun u u eki bu murakkab hollarda eki aktsiyadorlar qonunchiligining nizoli muammolarida sud tahlili yasab, xulosa chiqarish uchun etarli materiallarni doimo Bera olmaydi.

Ko'pgina nizoli holatlarda hali to'liq shakllanmagan va sud tomonidan ko'rib chiqish predmeti bo'lishiga erishmayapti eki uning barcha bosqichlarini hali o'tamagan bo'lyapti.

Aktsiyadorlarning huquq va qonuniy manfaatlarini sud tomonidan nazorat qilish mexanizmi amalda bo'lishi uchun aktsiyadorlarning o'zlari ham jadal harakat qilishlari lozim, ularning qonun bilan berilgan imkoniyatlaridan foydalanib o'z huquq va manfaatlarini sud orqali muxofaza qilishg'a intilishlari lozim.

Hususiylashtirish oqibatida o'zlari kutmagan holda ku'pchiligi aktsiyadorlar bo'lib, qolgan jismoniy shaxs fuqarolar aktsiyadorlar orasida ko'pchilik unda ekanligiga etibor berish lozim.

Tadbirkorlik maqomiga ega bo'lmagan fuqarolar huquqini muxofaza qilish xo'jalik sudlari tomonidan emas balki umumiy yuridiktsiya sudlari tomonidan bajariladi. Lekin bu erda, agar moliya piramidalari nimalarni hisobga olganda, bunday hollar juda kam qaraladi. G'Qo'sh yuridiktsiyaG' muammosining o'zi alohida qarashni talab qiladi.

Umumiy yuridiksiya va xo'jalik sudlari orasida vedomost cheklash ishtirokchilarining subektiv tarkibini qarama-qarshi masalasi ko'rsatilgan. eki yuridiksiyalarning birida qaraladigan qilib tuzilgan.

Ishlarning bunday holati huddi qo'sh sud amaliyeti singari bo'lib ko'rinadi, ayrim hollarda aktsiyadorlar huquqlarini muxofaza qilishni taminlashdan sudlarning bosh tortishi singari Amaliy muammolarga ham olib keledi.

Masalan, agar aktsiyadorlar yuridik shaxslar sud qarorlari bilan huquq va qonun bilan qo'riqlanadigan boshqa aktsiyadorlar moliya tomon masalalari ko'riladigan asosda davu bilan murojat qiladigan bo'lsa, unda faqatgina birinchi instantsiyasi emas, balki kassatsiya instantsiyasi sudlari ham ko'pchilik holatda xo'jalik sudiga masalasiga tegishli bo'lmagani nimalarni qarab yuboradi.

Shuning Bilan birga, aktsiyadorlar jamiyati to'g'risidagi qonun aktsiyadorlar o'z huquqlarini va qonuniy manfaatlarini sud tomonidan muxofaza qilish uchun foydalanadigan bir qancha rejalerga ega.

Bu erda aktsiyadorlar birinchi navbatda monitor aktsiyadorlarni sud tomonidan himoya qiladigan kuyidagi asosiy vositalarni ko'rsatish mumkin.

1) aktsiyadorlar jamiyati aktsiyadorlarining umumiy yig'ilishi va boshqa boshqaruv organlarining qarorlariga shikoyat qilish va bekor qilish.

2) aktsiyadorlarda sotib olish huquqi qonunga binoan kelab chiqqan holda jamiyatning aktsiyalarini sotishni utkazishga majbur qilish davosi bilan chiqish.

3) jamiyatga uning raislari eki boshqa xo'jalik sheriklarini eki uning faoliyatini nazorat qiluvchi organlar tomonidan keltirilgan zararlarni jamiyat foydasiga undirib olish.

4) o'rnatilgan tartibni buzish Bilan amalga oshirilgan yirik savdjolarning haqiqiy emasligiga davu berish.

5) jamiyat faoliyatini olib borishga tasirini o'tkazadigan shaxslarning manfaatlarini ko'zlab, o'tkazilgan savdolarning haqiqiy emasligini etirof etish bilan davu berish.

6) dividend summasini jamiyatdan o'ndirib olish.

7) qonunda belgilangan malumotlarni olishga nisbatan aktsiyador huquqining bo'zilishiga bog'liq davu berish.

Aktsiyadorlarni muhofaza qilishning bu vositalari ko'rib o'tkanimizdek jamiyatga davu bilan eki jamiyatni himoya qilib murojat qilishda taminlanadi. Bundan tashkari, aktsiyadorlar agar resstr tutuvchi o'z vazifasini qonun buzuzarlik bilan olib borib, aktsiyadorlar huquqlariga zarar keltiradigan bo'lsa, jamiyat reestr tutuvchisiga davu bilan murojaat qilish huquqiga ega bo'ladi.

Sud amaliyati aktsiyadorlar huquqlarini himoya qilish davolarini ko'rsatilgan turlarining ko'pchiligi bo'yicha respublikada hali shakllanib ulgurgan yuq, bu muammolar ko'yida normativ tartibga solish aspektida ko'rib chiqiladi.

Aktsiyadorlar umumiy yig'ilishi va aktsiyadorlar jamiyati boshqaruvi organlarining qarorlariga shikoyat qilish.

Yuqorida atab o'tilganiday, aktsiyadorlar umumiy yig'ilishiga ishtirok etish huquqi aktsiyadorning eng muhim huquqlarining biri bo'lib, u orqali aktsiyadorlik jamiyatida ishtiroki bilan bog'liq bo'lgan o'zidan mulk manfaatlarini talab qiladi.

Aktsiyadorlik jamiyati to'g'risidagi qonun umumiy yig'ilishni chaqirish o'tkazish tartibi to'g'risida detallashtirilgan yuksak tarzda me'rlarga ega, aloqalarni buzish umumiy majlis qarorini haqiqiy emas deb topish jaraeniga qarash uchun nasos buladi.

Qonuning 49 statyasida 8 punktina muo'afiq, aktsiyador, agar u aktsiyadorlar umumiy majlisiga qatnashmasa eki bu masalaga qarshi ovoz bersa va bu qaror bilan uning huquqlari bilan qonunli manfaatlari buzilgan bulsa, qonun boshqa huquq aktlarin, jamiyat ustavi talablarin buzish bilan aktsiyadorlar umumiy majlisi qabul qilgan qarorga sudka muraajat etish huquqiga ega.

Umumiy majlis qarorlari haqiqiy emas deb tan olinishi aytip utkanlardan kelib chiqadi:

Birinchiidan, majlisti chaqirish va utkarish protsedurasining buzilishi bilan bog'liq formal asoslar buyicha (masalan, qonunnan 52 statya qadalariga javob beradigan majlis utkarish haqqidagi vakillik bulganda, majlista qatnashish huquqiga ega aktsiyadorlar dizimin yashashda qada buzilishiga yul quyilsa, majlis qaror zarurli kvorum bulmasa qabul etilgan bulsa va boshqalar);

Ikinciidan, aktsiyadorlar jamiyati to'g'risidag'i qonun bilan aniqlangan uning kompetentsiyasidan chiqib ketatin muammolar buyicha umumiy majlis qarori qabul etilganda.

Umumiy majlisning murajot etilgann qarori, agar aktsiyadorlar jamiyati to'g'risida qonuni, boshqa huquq aktlarin eki jamiyat ustavin buzilishlar qabul etilsa gina sud tomonidan uz kuchida qoldirilishi mumkin ekanlign maxsus atab utish kerak.

Qonunchilikta aytarliktay buzuvchilar aktsiyadorlarning qaysi birovning qarshiligina uchirashish eki chirashmasligiga qaramastan umumiy majlis qarorining (butun halkida eki tegishli belgilab) yuridik ko'chin bekorlaydi.

Yuqori sud instantsiyalari, atab aytkanda, umumiy majlis kompententsiyasin buzish bilan qaror qabul etilishni kvorum bulmagandi kun tartibina kiritilmagan masala buyicha qaror qabul etish, bevosita majlis tomonidan kun tartibina kiritilgan masala buyicha qaror qabul etish aytarliqtay qada buzilishi deb ataladi.

Aktsiyador umumiy majlisin utkarish bilan bog'liq keng tarqolgan qada buzilishlardan biri chaqirilmagan aktsiyador manfaatini kamsitadigan qarorlar qabul etiladigan umumiy majliska aktsiyadorni chaqirmay buladi.

Umumiy majlisi qarorina murajat etishni boshqa da aktsiyadorlar jamiyati to'g'risidagi qonunda jamiyat nazorat kengashining qarori haqiqiy emas deb tan olish to'g'risida normalar bor. 53 statya 5 punktga muo'afiq aktsiyadorlar umumiy majlisi kun tartibida kiritilgan eki jamiyat nazorat kengashiga eki reviziya komissiyasiga (revizorni) saylov buyicha ovoz berish uchun nomzodli tizimga kiritishda bosh tortish to'g'risida nazorat kengashi qaroriga sudqa murajot etish mumkin.

Bunnan boshqa jamiyat ovozga ega aktsiyalarining 10 foyizidan kam emas ulashiga ega aktsiyadorlar navbatagi umumiy majlisi utkarilishidan bosh tartish to'g'risidag'i nazorat kengashi qaroriga sudka murajot etish mumkin.

Jamiyat urinlovchi organlari qarorlari da agar ular qonun va boshqa normativ-huquq aktlari talablariga javob bermaydigan bulsa va aktsiyadorlar huquqlari va qonun bilan qoriqlanadigan maanfatlarin buzadigan bulsa, unda ularning haqiqiy emasligi to'g'risida davoa berish mumkin. Aktsiyadorlar jamiyati bunday ish buyicha javobgar xisoblanadi.

9. Tema Korporatsiyalarni qayta tashkil etish turlari va shakllari. Korporatsiyalarning bankrotligi. Tugatish tartibi

Reja

1. Korporatsiyalarni qayta tuzish tushunchasi va uning o'ziga xos xususiyatlari.
2. Qayta tuzish shakllari.
3. Qo'shib olish. Bo'lish.
4. Ajratib chiqarish.
5. Qayta tuzish.
6. Korporatsiyani qayta tuzish tugrisida qaror qabul qilish tartibi.
7. Xorij huquqida dushmanlik ruhidagi birlashtirishlar va ularning O'zbekiston

Aktsiodarlik jamiyatlar va aktsiyadorlik huquqlarin muxofaza qilish to'g'risida»gi qonunga muo'ofiq, aktsiodarlik jamiyatlar eki turli yul bilan tuziladi: tashkillashtirish usuli va qayta tashkillashtirish.

Aktsiyadorlik jamiyatlar ochiq eki epiq turda tuzilishi mumkin. Ochiq turdagi aktsiodarlik jamiyatta qatnashuchilar uzining aktsiyalarin boshqa aktsiodardan ruxsatsiz sotish huquqiga ega. Epiq turdagi aktsiyadorlik jamiyatta aktsiyalarining tashkillashtirishshilari eki oldin-ola belgilangan shaxslar urtasida bulishtiriladi. Ochiq turdagi aktsiodarlik jamiyat tashkillashtirishlarining minimal qurashi cheklanmagan, al epiq turdagi aktsiodarlik jamiyatta uning uch jixxatan iborat. Ochiq turdagi aktsiodarlik jamiyat uzining chiqargan aktsiyalarinn ochiq obuna (podpiska) utkazishga va erkin sotishga haqli aktsiyadorlar soni cheklanmagan bolishi mumkin , epiq turdagi

aktsiodarlik jamiyat ochiq abuna (podpiska) utkazishga, shuningdek cheklanmagan sondagi shaxslarga ularni sotish huquqiga ega emas. Epiq turdagi aktsiodarlik jamiyat aktsiyadorlarining soni elidan oshmasi kerak. Boshqa xolda epiq turdagi aktsiyadorlar jamiyat uchun belgilangan miqdordan ortiq aktsiyadorlar soni oshib ketsa, yani olti oy ichida reestrda tizimnan utkan aktsiyador shaxslar bulsa, unda bu jamiyat sud tartibida epiladi va ochiq turdagi aktsiodarlik jamiyatka aylanip ketadi.

Tashkillashtirish yuli bilan jamiyatni tuzish uning tashkillashtiruvchilarning echimi bilan amalga oshiriladi, bunda uning tashkiloshish to'g'risidagi shartnomaga yuridik va jismoniy shaxslar da qo'l qo'yishga buladi.

Aktsiodarlik jamiyatti tashkillashtiruvchi sifatida yuridik shaxslar bulib boshqa da aktsiodarlik jamiyatlar bulishi mumkin. Yangi jamiyani tashkillashtirish to'g'risidagi echimni amalda jamiyatning nazorat kengashi qabul etadi. Aktsiyadorlarning umumiy yig'ilish jamiyatning xolding kompaniyalaridagi, boshqa da birlashkan kommertsiyalik tashkilotlardagi munosabati buyicha muammolarni echadi va bu echimlar tashkilot yig'ilishining baennomasida turish kerak va uning echiminda belgilab quyilgan bulishi kerak. Jamiyatni tashkillashtirish to'g'risidagi echimni tashkillashtirish kengashi qabul etadi. Jamiyatti bir odam tashkilashtirsa, uning tashkilashtirilganligi xakkidagi echimin faqat bir uzi tomonidan qabul etadi. Tashkillashtirish kengashi asosiy uch masalani echish kerak: Jamiyatni tashkillashtirish, uning ustavin tasiyqlash, jamiyatning boshqarish organlarin saylash. Bunda echimlar shartli ravishda kursatilgan izma-izlikta qabul etilishi kerak. Ovoz berish natijalari tashkiloshtirish kengashining baennomasida turish kerak va uning echiminda belgilab quyilgan bulishi kerak. Aktsiodarlik jamiyatning qatnashuvchilari aktsiyadorlar dep ataladi. Jamiyatning ustav kapitaliga uzining mulkin kirgizganda aktsiyadorlar aktsiyalar oladi, u jamiyatning mulkina Aktsiyadorlarning xususiy huquqin belgilovchi dokument bulib xizmat etadi. Bu gapta aktsiya tushunchasi mulk tushunigin bermaydi, xususiy huquqin belgilovchi xujjati. Shunday qilib, tashkillashtiruvchilar - bu jamiyatni tuzish buyicha boshlamasi kutargan. Shaxslar, qatnashuvchilar-uning modiy bazasin xos etib, bir shaxs bir vaqitning uzida jamiyatni tashkillashtirish fuqarolik huquq laeqati va xarakat laeqatiga ega bulgan shaxslar-tashkillashtirishshilar tashkillashtiruvchi shaxs tomonidan-amalga oshiridagan erkin turdagi akt. Aktsiyadorlarning birlashish erkini uuli tashkillashtirish kengashi va konferentsiyalar bulib xisoblanadi. Tashkillashtirish kengashi:-aktsiodarlik tashkilotni tashkillashtirish to'g'risida echim qabul etadi va uning ustavin tasiyqlaydi:

- aktsiyalarga obuna (podpiska) qabul etadi eki miqdordan kup bolgan obuna (podpiska) qabul etilsa unga xos ustav fond kupaytiriladi :

- Tashkillashtirish borasida tashkillashtirishlarni tuzgan shartnomalarin qabul etadi;

-aktsiyalarning turlarin , tiplarini va sonini aniqlaydi:

- baxolash kengashi , jamiyatning reviziyalik komissiyasini saylaydi.

Jamiyatning tashkillashtirish xujjati bulib . Ustav eki tashkillashtirish shartnaması va ustavi, tashkillashtirish kengashi tomonidan qabul etilgen faqat tashkillashtirish shartnomasi bulib topiladi. Aktsiyadorlik jamiyatni tashkillashtirish to'g'risidagi shartnoma bilan ustavi orasidagi farq shunda, ustavi aktsiyadorlik jamiyatning xamma aktsiyalari va organlarini majburiyatli, shartlarga faqat qo'l qo'ygan tashkillashtirishshilarga majburiyatli.

Ustav-bu tegishli jamiyatning xizmati va tashkillashtirishning asosiy muammolarini nazorat qiladigan normativlik akti. Bu normativlik aktning yuridik kuchi shundan iborat, uning majburiyatligini jamiyatning xamma organlari va xamma aktsiyadorlarga tegishli. U ustavi kuyidagii malumotni ustavi mujasam etish kerak;

firmaning tuluq va qisqa ataması, jamiyatlik tashkilotning tururi joyı, xizmatining predmeti, maqsadi va muddati , ustavi fondining muv'jori, ustavi fondi tartibining ushı bahosi, xar xil turdagi aktsiyalarning uqshasligi foyda (tusim) ning dividendlarning bulishtirish tartibi va chiqimlarini tultirish rezerv h.t.b. fondlarini tuzish tartibi, jamiyatni boshqarish tizimi, urinlovchi va boshqarishshı organlar azolarining soni, ularning saylov otchetlarini faqat tekshirib va qabul etish, jamiyatni epish va qayta tashkillashtirish tartibi.

Bu -faqat ustavi mazmunini qurish kerak bulgan malumotning eng minimal punktlari. O'zbekiston Respublikasining Aktsiyadorlik jamiyatlar va aktsiyadorlarning huquqlarini muhofaza qilish to'g'risidagi qonunda jamiyat ustavida kursatilmagan boshqa qayidolar bulsa kabi suzlar uchrashadi. Shunday qilib, jamiyatlik ustavi xar bir aktsiyadorlik jamiyatning xususiy siasatiga tegishli qonunda kursatilmagan keng turlarini ustavi mujasam etadi. Asosiy-bu qayidolar O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida qaychi kemasligi tegish. Jamiyatning ustavindagi qushimchalar va uzgarishlarini kiritish eki jamiyatning ustavini yangi redaksiyada tastıyqlash aktsiyadorlarning umumiy yig'ilishida qatnashib utirganlar aktsiyadorlarga ovoz berishi egalari- Aktsiyadorlarning 3/4 bulagidan kabi ovoz berish yuli bilan echiladi.

Fuqarolik huquq nazariyasi yuridik shaxsning fuqarolik huquqning subekti deb aniqlovchi asosini tashkil etatini belgilarini kursatadi. Bu tashkillashtirish birlik-bir tashkilotga birikkan bir necha shaxs bir 3 shaxs sifatida fuqarolik aylanishda qatnashadi. Tashkilot xizmatining moddiy bazasini tashkil topatini umumiy mulk; fuqarolik oborotda qatnashadi; tashkilot xizmatining moddiy bazasini tashkil etiladigan umumiy mulk; fuqarolik-huquqiy javobkorlik tamoyili, O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik Kodeksining 39-statyasida kursatilganidek:»Yuridik shaxs ustavi tegishli xamma mulki bilan ustavining majburiya buyicha javob beradi «;fuqarolik - huquqiy oborotda ustavining nomidan qatnashish ;majburiyatlarini urinlash; sudta davogar va javobgar sifatida qatnashish.

Jamiyatning ustav fondi aktsiyadorlar sotib olgan aktsiyalarning boshlang'ich (nominal) bahosidan foyda buladi. Boshqacha suz bilan aytqanda, aktsiyadorlik jamiyatning ustav fondin foyda etishda asosiy manba sifatida aktsiyalarni sotishda kelib tushgan mablag'lar xizmat etadi; shuning uchun da yuridik shaxsning bu turi aktsiyadorlik jamiyat deb ataladi. Ustav fond mulkining mug'dori jamiyat tomonidan xizmatning boshlamasi uchun bog'ishlangan tashkillashtirish shartnomasi va ustav bilan aniqlanadi. Shuningdek ustav fondi aktsiyalarni sotishdan kelib tushgan mablag', xususiy kapitalarni solishlari, davlatlik mablag'ni, nou-xou bahosi, litsenziyalar va t.b.dan kelib tushgan mablag'lar xisobidan foyda buladi.

O'zbekitan Respublikasi qonunchiligida ustav fond birinchi navbatda uning kreditorlarining maanfatini kafolatlaydigan eng minimal mulk sifatida qaraladi,»Aktsiyadorlik jamiyatlar va aktsiyadorlarning huquqlarin muxofaza qilish to'g'risida»g'i qonuning 19-moddasi 2-bulimida kursatilgan, umumiy qaidodan kelib chiqqan holda yuridik shaxs kreditor aldinda uziga tegishli mulkka javob beradi. Jamiyatning kreditorlari uchun qarzin olish obekti bo'lib ustav fondni quraytin uning mulki xizmat etadi, jamiyat aktsiyadorlari faqat cheklangan xollarda javob buladi. Ustav fondining quyidagi funktsiyalarin belgilab utishga buladi :

1. Ustav fond jamiyatni foyda etishda va keyingi xizmatlarin boshlashda moddiy bazani foyda etadi boshqacha aytqanda, ustav fond ishbilarmonlik xizmati uchun oborot kapitali ro'lin bajaradi.
2. Ustav fond (yani uning mug'dori) aktsiyador ulashin belgilash yuli bilan jamiyatning foydasin(tusim) bulishtirishda xar bir aktsiyadorning qatnashib belgilab beradi. Ustav kapitalning xamasi bulaklarga bulinadi, xar biri uzining daslabki bahosiga ega. Bir shaxsqqa tegishli xamma aktsiyalar bahosining summalarga munosabati, uning jamiyatdagi xolatini va ulashin belgilab beradi.
3. Ustav fond aktsiyadorlik jamiyatning xujaliq xizmatining effektivligi bulib topiladi. Aktsiya- bu qimmat baholi qag'oz- xujjat bulib shu xujjat orqali belgilangan shakilda va majburiy rekvizitlarni tashyiqish, mulk huquqin amalga oshiriladi eki utkariladi. Aktsiyador belgilangan fondka pul eki mulki bilan tulaganda ularga degan xususiy huquqin yuqoltadi, yani ular jamiyatka utadi, o'rniga to'lagan aktsiyalarga xususiy huquqin oladi. Aktsiyalarning egalari bulib, jamiyatni tashkillashtirishlari eki qimmat baholi qag'ozlarning ikkinchi bozorida eki kelasi emissiyadagi aktsiyalarni sotib oluvchi sifatidagi yuridik va jismoniy shaxslar bolishi mumkin.

Aktsiyador tashkillashtirish kengash (konferentsiya) tomonidan belgilab quyilgan muddat ichida aktsiyalarni tuliq sotib olish tegish, lekin jamiyatning registratsiyalaganiga bir yil o'tib kuplagan burin. Aktsiyalarning sotib olish muddati utkannan keyin aktsiyadorlik jamiyat uz erki bilan sotishga buladi. Lekin aktsiyadorlik jamiyatning quliga kelib tushgan aktsiyalar ovozga ega emas, ovozlarni xisoblaganda xisoblanmaydi, dividendlar olinmaydi. Aktsiyalar jamiyatning qo'liga tushkannan keyin bir yilda kam bulmagan vaqit ichida sotilishi kerak, boshqa xollda kursatilgan aktsiyalardan

qutilish yuli bilan jamiyatning ustav fondin kamaytish buyicha aktsiyadorlarning umumiy yig'ilishida echim qabul etishi kerak.

Jamiyatning qushimcha aktsiyalari ularni joylashtirish to'g'risidagi echimga asoslanib belgilangan muddat ichida tulanishi lozim, lekin ularni sotib olish vaqtinam boshlab bir yildan kechiktirmay. Aktsiyaning ustavida aktsiya uchun tulam buyicha majburiyatlarini urinlamagan neustoyka

(shtaf, pensiyasi) uchun javobkarlik kursatilgan. Aktsiya uchun tulamli shakli shartnoma eki kommertsiyalik tashkilotning ustavida kursatiladi. Ustav fondka pul, qimmat baholi qag'ozlar, pullay bahosiga ega ashelar, mulik huquqlar eki boshqa huquqlar bilan ulash kiritiladi. Shuning bilan birga bunda mustaqil baholovchi (otsenshik) kerak buladi. Jamiyatning funtsiyalari tulam puldan boshqa qimmat baholi qag'ozlar bilan da utkariladi. Qimmat baholi qag'ozlarga obligatsiya, veksel, chek, depozit va omonat daftarchasi, konosament, aktsiyaalar, qimmat baholi xususiylashtirilgan qag'ozlar va boshqa qimmat baholi qag'ozlar to'g'risidagi qonun Bilan qimmat baholi qag'ozlar qatoriga kirgizilgan tartibta kursatilgan xujjatlar.

Jamiyat ustavining uzgarishiga bog'liq ustav fondning mug'dori kupayishi eki azayishi mumkin .

Jamiyat ustavining uzgarishi umumiy qoyida buyicha aktsiyanerlarning umumiy yig'ilishi kompetentsiyasiga (vazifasiga) kiradi.

Aktsiyadorlik jamiyat ustaviga uzgarishlar va qushimcha kiritish eki ustav fondining uzgarishi bilan bog'liq ustavning yangi redaksiyada tastiyqlanishi aktsiyadorlarning umumiy yig'ilishining echimi bilan, umumiy yig'ilishta qatnashishi ovoz beruvchi aktsiyallar egalarining-aktsiyadorlar ovozinig kupchiligining 3/4 bilan amalga oshiriladi, qushimcha aktsiyalarni joylashtirish yuli bilan ustav fondning kupayish xollarida-aktsiyadorlarning umumiy yig'ilishiga qatnashuvi ovozning kupchiligi qabul etgan umumiy yig'ilishning echimiga asoslanadi eki bir ovoz bilan qabul etilgan jamiyatning nazorat kengashining echimi bilan amalga oshiriladi.

Bu echimlar erkin eki majbu'riy bolishi mumkin. Birinchi xollda jamiyat uzining huquqin amalga oshirib utirgan vaqqita ustav fondni uzgartadi, ikkinchi xollda-belgili bir xollarda tug'ilsa uzining majburiyatini bajaradi, masalan taza aktivlar bilan ustav fondning miqdorining xosligida disbalans bulsa.

Ustav fondning kupayishi aktsiyaning nominal bahosining kupaytirish yuli bilan amalga oshiriladi, eki qushimcha aktsiyalar chiqarish bilan, ular jamiyatning ustav fondida kursatilgan elon qilingan aktsiyalar xisobinan chiqariladi. Elon qilingan aktsiyalar deganda, jamiyat kelajakta chiqarishni muljalab quyilgan aktsiyalar nazarda tutiladi.

Chiqarilgan aktsiyalarning daslabki bahosining kupayish oldinan chiqarilgan aktsiyalarning davlatlik registratsiyadan chiqarishga asos buladi va yangi nominalga ega chiqarilgan aktsiya

registratsiya etilishi talab etiladi. Shuningdek aksiyalar nominallarining kupayshi oborotagi aksiyalarni eki aksiyalarning sertifikatlarni olib tashlash talab etiladi va urniga yangi aksiyalar va sertifikatlar beriladi.

Qushimcha aksiyalarni chiqarish kuydagi etaplarga bulinadi:

- 1) Qimmat baholi qag'ozlarni joylashtirish to'g'risidagi echimning qabul etilishi;
- 2) Qushimcha aksiyalarni chiqarish to'g'risida aksiodarlik jamiyatning vakilikli o'yimning tasiyiqalanishi;
- 3) Qushimcha aksiyalarni chiqarishga taerlik (taerliqni registratsiyalash shart bulgan xollarda);
- 4) aksiyalarni chiqarishda davlatlik registratsiya;
- 5) aksiyalarning sertifikatlarin taerlash (qushimcha aksiyalarni joylashtirilgan xollarda xujjat shakilda).
- 6) aksiyalarni chiqarishdagi axborotni ochish, konvertatsiya xollaridan boshqa
- 7) aksiyadorlar arasida bulishtirish yli bilan aksiyalarni joylashtirishda bulishtirish, epiq eki ochiq obuna yuli bilan ularni joylashtirish aksiyalarga obuna qimmat baholi qag'ozlarni konvertatsiyalash ;
- 8) aksiyalarni chiqarish xulosasi to'g'risida xisobotin tizimga olish;
- 9) qushimcha aksiyalarni chiqarish xulosasi to'g'risidag'i xisobotagi axborotni ochish.

«Aksiyadorlik jamiyatlar va aksiyadorlarning huquqlarin muxofaza qilish to'g'risida «gi qonunda kursatilgan jamiyatning ustav fondi aksiyalarning daslabki bahosining uzaytirish eki umumiy xisobin kamaytirish yuli bilan azaytiriladi.

Shuni belgilab utish kerak, ustav fondning kamaytirilishi -bu murakkab narsa, xar bir Aksiyadorlarning huquq va maanfatlariga tegishli. Shuning uchun qonun chiqaruvchi Aksiyadorlarning umumiy yig'ilishinda bu masalalarni echish uchun javobgar buladi. Bu erda nafaqat Aksiyadorlarning maanfati, albatta kreditorlarning maanfatlariga xam tegishli, shuning uchun qonun chiqaruvchi xarakatagi qonunda kursatilgan tug'ri ulchamlarini qabul etgan:

-ustav fondining qonunda kursatilgan miqdorinan kam qilib ustav fondni kamaytirishga xuquqning buzilishi to'g'risida;

Ovoz beruvchi aksiyalarning egalari-Aksiyadorlarning jamiyatdan ularning aksiyalari sotib olishni talab etish, agar ular ustav fondning kamayshiga qarshi ovoz bergan bo'lsa.

O'zbekiton Respublikasi Fuqarolik Kodeksining 169-moddosiga muo'ofiq, fuqaroliq huquqning mulk deganda mulk huquq va nga kiruvchi ashelar: pul, shuning ichida chet el valyutalari, qimmat baholi qag'ozlar, intellektual va ijodkorlik xizmatining obektivlik natiyjalari, firmaliq atomalar, tovar belgilari , mulk huquqi va boqa huquqlar .

Jamiyatning yuridik shaxs sifatidagi asosiy belgilarining biri bu uziga tegishli mulkning bor bulishi.

Aktsiyalarni sotishdan kelib tushgan mulk, shuningdek xizmat jaraenida jamiyatning ishlab chiqilgan mulk uning mulk huquqina tegishligin kursatadi. Shuni kelib chiqaradi, aktsiyadorlik jamiyat huquqiy munosabatning uz oldida subekt ekanligin, yani u yuridik shaxs va uning mulki xususiy bulib xisoblanadi.

Aktsiyadorlik jamiyat davlatlik tizimnan utkanan keyin huquqning subekti sifatida tan olinadi. Jamiyatning davlatlik tizimnan yangi yuridik shaxsning foyda bulish protsessin tuxtatadi.

Aktsiyadorlik jamiyati, shuningdek boshqa ishbilarmonlik subektlarni tizimga tartibin amalga oshirish «Aktsiyadorlik jamiyatlar va Aktsiyadorlarning huquqin muxofaza qilish to'g'risida»gi qonunga muofiq 1996 y., Ministrlar Kabinetining 2003 yili qabul etilgan «Ishbilarmonlik xizmatin tashkillashtirishdagi tizimga olishni amalga oshirishdagi farqlar to'g'risidagi»gi N 357 qaroriga muofiq va «Davlatlik tizimga, ishbilarmonlik subektlarni dizimga olish va ishchi xujjatlarni rasmiylashtirish to'g'risida»gi Tartibiga muofiq amalga oshiriladi.

Darsliklar va o'quv qo'llanmalar

1. Arbitrajniy protsess: Uchebnik // Pod red. V.V. Yarkova. –M., 2000.
2. Grajdanskoe pravo: v 2 t. – Tom I: Uchebnik // Otv. red. E.A.Suxanov – 2-e izd., pererab. i dop. – M.: BEK, 2002.
3. Grajdanskoe pravo: v 2 t. – Tom II: – Polutom 1: Uchebnik. // Otv. red. E.A.Suxanov – 2-e izd. pererab. i dop. – M.: BEK, 2002.
4. Grajdanskoe pravo: Uchebnik. –Ch. I. İzd. 3-e, pererab. i dop. // Pod red. A.P.Sergeeva, Yu.K.Tolstogo. –M.: Prospekt, 1999.
5. Anufrieva L.P. Mejdunarodnoe chastnoe pravo: Uchebnik. Obshaya chast. T.1. M., 2000.
6. Anufrieva L.P. Mejdunarodnoe chastnoe pravo: Uchebnik. Osobennaya chast. T.2. M., 2000.
7. Anufrieva L.P. Mejdunarodnoe chastnoe pravo: Uchebnik. Transgranichnie bankrotstva. Mejdunarodniy grajdanskiy protsess. T. 3. M., 2001.
8. Boguslavskiy M.M. Mejdunarodnoe chastnoe pravo: Uchebnik. 6-e izd. M., 2004.
9. Zvekov V.P. Mejdunarodnoe chastnoe pravo. Uchebnik. M.: Norma, 1999.
10. Lunts L.A. Kurs mejdunarodnoe chastnoe pravo. Uchebnik. M., Spark, 2002.
11. Mejdunarodnoe chastnoe pravo: Uchebnik. // Pod red. G.K. Dmitrievoy. M., 2000.
12. Mejdunarodnoe chastnoe pravo: Uchebnik dlya vuzov // Pod redaktsiyey Marishevoy N.İ. M.: Yuridicheskaya firma «KONTRAKT», «İNFRA-M», 2000. 532s.
13. Sergeev A.P. Pravo intellektualnoy sobstvennosti v Rossii. Uchebnik. M., 2002.
14. Shak X. Mejdunarodnoe grajdanskoe protsessualnoe pravo: Uchebnik / Per. s nem. M., 2001.
15. Lunts L.A. Kurs mejdunarodnogo chastnogo prava: V 3 t. – M.: Spark, 2002. – S. 1007.
16. Korporativ xu3u3i // H.R. Rahmonqulov va boshq. – T.: İqtisod va huquq dunësi, 2002. – 448 b.
17. Kox X., Magnus U., Vinkler fon Morenfels P. Mejdunarodnoe chastnoe pravo i sravnitelnoe pravovedenie / Per. s nem. M., 2001.
18. Belov A.P. Mejdunarodnoe predprinimatelskoe pravo. –M., 2001.
19. Minkov A.M. Mejdunarodnaya oxrana intellektualnoy sobstvennosti. SPb., 2001.
20. Skaridov A.S. Mejdunarodnoe chastnoe pravo. S-P.: İzd-vo Mixaylova V.A. 1998.
21. Cheshir Dj., Nort P. Mejdunarodnoe chastnoe pravo / Per. s angl. M., 1982.
22. Gavrilov V.V. Mejdunarodnoe chastnoe pravo: Kratkiy uchebniy kurs. – M., 2000.
23. Mejdunarodnoe chastnoe pravo: Kratkiy kurs. // Pod red. N.İ. Marishevoy. –M., 2001.
24. Dmitrieva G.K. Mejdunarodnoe chastnoe pravo (chast tretya GK RF): Ucheb.posobie. M.:

Yurist, 2002. 254 s.

25. Ermolaev V.G. Sivakov O.V. Mejdunarodnoe chastnoe pravo. Kurs lektsiy. M.: Bilina, 1999.
26. Zvekov V.P. Mejdunarodnoe chastnoe pravo: Kurs lektsiy. –M., 1999
27. Boguslavskiy M.M. Mejdunarodnoe chastnoe pravo. Praktikum. –M., 1999
28. Mejdunarodnoe chastnoe pravo: Kratkiy kurs. // Pod red. N.İ. Marishevoy. –M., 2001.
29. Neshataeva T.N. Mejdunarodniy grajdanskiy protsess. Uchebnoe posobie. – M.: Yurayt, 2001.
30. Hamroev S.S. Korporativ xu3u3i. O'quv-uslubiy qo'llanma. – T.: Adolat, 2000. – 84 b.
31. Frolov B.Ya. Mejdunarodnoe chastnoe pravo. Uchebno-metodicheskiy komplekt. – Minsk.: MİTSO, 2004.
32. Samarxodjaev B.B. Xalqaro xususiy xuquq: O'quv-metodik qo'llanma. – T.: Eldinur, 1999.

Qo'shimcha

33. O'zbekiston Respublikasi normativ xuquqiy aktlari.
34. Xuquq sohasidagi davriy nashrlar.
35. Gavrilenko V.G., Yalovich N.İ. Obekti grajdanskix prav: Yuridicheskiy spravochnik. – Mn., 1999.
36. Mejdunarodnoe chastnoe pravo (Deystvuyushie normativnie akti) // Sost. G.K. Dmitrieva i MB. Filimonova. –M., 1999.
37. Mejdunarodnoe chastnoe pravo: sovremennaya praktika // Pod.red. M.M.Boguslavskogo i A.G.Svetlanova. –M., 2000.
38. Reglamenti mejdunarodnix arbitrajnix sudov: Sbornik. // Sost. L.N. Orlov, İ.M. Pavlov. —M., 2001.
39. Mejdunarodnoe chastnoe pravo. Sb. dokumentov. // Sost. K.A. Bekyashev, A.G. Xodakov. M., 1997.
40. Mejdunarodnoe chastnoe pravo: İnostrannoe zakonodatelstvo / Predisl. A.L. Makovskogo; sost. i nauchi, red. A.N. Jiltsov, A.İ. Muranov. M., 2000.
41. Pravovoe regulirovanie vneshneekonomicheskoy deyatel'nosti // Otv. red. A.S. Komarov. M., 2001.
42. Printsipi mejdunarodnix kommercheskix dogovorov (UNİDRUA) // Per. s angl. A.S. Komarova. M., 1996.
43. Problemi mejdunarodnogo chastnogo prava. // Pod red. N.İ. Marishevoy. M., 2000.
44. Rozenberg M.G. Kontrakt mejdunarodnoy kupli-prodaji. Sovremennaya praktika zaklyucheniya. Razreshenie sporov. 3-e izd. M., 1998.
45. Rozenberg M.G. Mejdunarodnaya kuplya-prodaja tovarov. Kommentariy k

zakonodatelstvu i praktike razresheniya sporov. M., 2001.

46. Rozenberg M.G. Mejdunarodniy dogovor i inostrannoe pravo v praktike Mejdunarodnogo kommercheskogo arbitrajnogo suda. M., 2000.
47. Bucher A., Tschanz. P. Y. International Arbitration in So'itserland. – Basle, 1989.
48. Coulson Robert. Business Arbitration – O'hat Need to Knoo'. – Neo' York, 1993.
49. Fouchard Ph., Gaillard E., Goldman B. Traité de l'arbitrage commercial international. – Litec, 1996.
50. Gaillard E. Sentence arbitrale. Contrôle étatique. Droit conventionnel, Juriscl. Dr. Int-l, Fasc. – 1992.
51. Goodrich H. Handbook of the Conflict of Lao's. – St. Paul, 1984.
52. Mayer P. La sentence contraire à l'ordre public au fond. – Paris, 1994.
53. Raeschke-Kessler Berger. Recht und Praxis des Schiedsverfahrens. – Köln, 1999.
54. Tubor Varady, John J. Barcelo III, Arthur T. von Mehren. International commercial arbitration. A Transnational Perspective. – Minnesota, St. Paul, O'est Group, 1999.
55. Van den Berg Albert Jan. The Neo' York Arbitration Convention of 1958: Too'ards a Uniform Judicial Interpretation. – Boston. Kluo'er and Taxation Publishers, 1994.
56. Internetdan olingan malumotlar: <http://euro.m&a.eu.net>. <http://neo's.nbc.com.ua/>. <http://neo'svote.bbc.co.uk/>. <http://rus.delfi.lv/>. <http://sfla.org.uk/>. <http://o'o'o'.abd.com>. <http://o'o'o'.arbitr.ru>. <http://o'o'o'.atm.uz>. <http://o'o'o'.balfort.com>. <http://o'o'o'.bloomberg.com>. <http://o'o'o'.bmj.de>. <http://o'o'o'.business.baylor.edu>. <http://o'o'o'.canada.justice.gc.ca>